

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra etiky, psychologie a charitativní práce

Bakalářská práce

Pobyt v azylovém domě ve Strakoncích očiima dětí

Vedoucí práce: Mgr. Zuzana Bílková, Ph.D.

Autor práce: Lenka Krýslová, DiS.

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Forma studia: kombinovaná

Ročník: třetí

2017

Prohlášení o samostatném zpracování práce a souhlas se zveřejněním práce

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že, v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Dne 29. 3. 2017

Poděkování

„Děkuji své vedoucí bakalářské práce paní magistře Zuzaně Bílkové, Ph.D. za cenné rady, připomínky, za metodické vedení práce a za trpělivost.“

OBSAH

Úvod	6
1 Azylové domy	8
1.1 Vymezení pojmu azylový dům	8
1.2 Uživatelé služeb azylových domů	9
1.3 Standardy azylového domu.....	10
1.4 Sdružení azylových domů.....	11
1.5 Specifikace azylového domu ve Strakonících	12
1.5.1 Možnosti přijetí do azylového domu	14
1.5.2 Odchod z azylového domu	16
2 Charakteristika vývojového období.....	17
2.1 Mladší školní věk.....	17
2.2 Starší školní věk.....	19
2.3 Adolescence	20
3 Rodina a její role ve společnosti	21
3.1 Definice rodiny	21
3.2 Funkce rodiny	22
3.3 Ohrožené typy rodin	23
3.4 Uspokojování potřeb dětí v rodině dle Matějčka.....	26
3.5 Socializace	28
3.6 Domov a jeho význam pro dítě.....	29
3.7 Možné příčiny pobytu v azylovém domě	30
4 Výzkumné šetření	33
4.1 Cíl výzkumu.....	33
4.2 Metodika výzkumu	33

4.3 Výzkumný vzorek.....	34
4.4 Sběr dat	35
4.5 Analýza dat	36
4.6 Diskuze	38
ZÁVĚR	41
Seznam použitých zdrojů	43
Seznam příloh.....	47
Příloha I.	48
Příloha II.....	50
ABSTRAKT	63
ABSTRAKT	64

Úvod

Bezdomovectví, bezdomovci, lidé v nepříznivé sociální situaci, lidé bez střechy nad hlavou – to jsou pojmy, které známe, slyšíme o nich, víme o nich, a mnohdy si přítomnost tohoto společenského fenoménu můžeme potvrdit v reálném životě zejména na ulicích, v parcích, na nádražích, u obchodních domů, kde se tito lidé objevují.

V dnešní době se však do situace bezdomovců mohou dostat nejen jednotlivci, ale i osamělí rodiče s dětmi nebo dokonce celé rodiny. Neuvidíme je na ulici, protože se snaží hledat nouzové ubytování mezi příbuznými, po známých nebo na různých ubytovnách. Po vyčerpání všech možností se obracejí o pomoc na azylová zařízení.

Lidé vyhledávající pomoc azylových domů za sebou mnohdy mají nepříznivou sociální situaci jako je rozpad rodiny, domácí násilí, drogová závislost, alkoholismus nebo ztrátu zaměstnání. Azylový dům jim poskytuje nejen ubytování na přechodnou dobu nebo pomoc při uplatňování práv, ale hlavně je podporuje v aktivním řešení nastalé nepříznivé sociální situace a pomáhá jim při začleňování zpět do společnosti.

Téma pobyt v azylovém domě očima dětí jsem si vybrala hlavně proto, že pracuji v azylovém domě ve Strakoniciích a denně se setkávám s jeho uživateli a jejich problémy. Nikdo z nás neví, jaké životní situace ho mohou potkat a jak málo v životě stačí, aby se spolu se svými dětmi ocitl přede dveřmi azylového domu. Dalším důležitým důvodem výběru je skutečnost, že těmto lidem a rodinám není věnována dostatečná pozornost. Jedná se o lidi, kteří nejsou schopni svými vlastními silami tuto náročnou životní situaci zvládnout, a potřebují proto pomoc státních či nestátních institucí.

Cílem práce je zjistit, jak děti vnímají pobyt v azylovém domě, zda se tímto pobytem cítí stigmatizované, zda toto zařízení vnímají jako svůj domov a jak pohlíží na sociální pracovníce v tomto zařízení.

První část bakalářské práce popisuje azylové domy a jejich poskytování sociálních služeb pro uživatele, dále stručně charakterizuje vývojová období jedince od předškolního věku do adolescence. Závěr se zabývá základní charakteristikou rodiny, její rolí ve společnosti, jejími funkcemi a problémy, možnými příčinami sociálního vyloučení jedince i celé rodiny a jejich následným pobytem v azylovém domě.

Druhá část bakalářské práce je založena na kvalitativním výzkumu, který bude realizován prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů uskutečněných v azylovém

domě ve Strakonicih. Pomocí tohoto výzkumu analyzuji a vyhodnotím informace, které získám.

Výsledky práce nám ukáží, jak děti vnímají pobyt v azylovém domě, zda se tímto pobytem necítí stigmatizované, zda toto zařízení vnímají jako svůj domov nebo jen jako přechodné útočiště a jak pohlíží na sociální pracovnice v tomto zařízení.

1 Azylové domy

V těchto úvodních kapitolách vysvětlím pojem azyl, azylový dům, objasním účel jeho potřeby a využití uživateli. Dále se budu věnovat uvedení do problematiky konkrétního azylového domu ve Strakonících.

1.1 Vymezení pojmu azylový dům

Azyl je termín pro prostředí, které poskytuje jedinci bezpečí a ochranu. Pojem azyl má několik různých významů. Může jít o pobyt osob v cizině, kam musely odejít například pro své politické názory. Také pojem může znamenat azyl v klášterech, školách nebo nemocnicích. Dále se může jednat o azyl v kostelích pro osoby ohrožené válkou nebo osoby obviněné ze zločinů (Jandourek, 2001, s. 36).

Podle Matouškova Slovníku sociální práce je azylový dům ubytovací zařízení pro osoby bez přístřeší, které by těm uživatelům, kteří jsou motivováni pro změnu životního stylu, mělo umožnit integraci do společnosti. Azylové domy jsou navrhovány komfortněji než noclehárny, protože se předpokládá, že uživatelé mají zaměstnání, popřípadě důchod a tak mohou platit vyšší úhrady za noc než v noclehárně. Azylový dům nenahrazuje dětský domov, domov pro seniory, psychiatrická zařízení nebo protialkoholní záchytné stanice. Zřizovateli azylových domů v České republice jsou převážně obce, církve nebo státní orgány (Matoušek, 2008).

Malíková popisuje azylové domy jako pobytové služby, jež jsou určeny osobám, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci, a došlo u nich ke ztrátě bydlení. Azylové domy jsou zaměřeny pro různé skupiny osob. Mimo ubytování azylové domy poskytují služby základního sociálního poradenství a různých forem sociální pomoci k vyřešení nepříznivé sociální situace (Malíková, 2011).

Zákon o sociálních službách azylové domy zařazuje mezi služby sociální prevence a charakterizuje je jako formu pobytové služby, která se poskytuje na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci, jež je spojena se ztrátou bydlení. Poskytuje se za úhradu. Služba obsahuje tyto základní činnosti:

- poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy,

- poskytnutí ubytování,
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí (<https://zakonyprolidi.cz/disk/cs/torisoft/2006/06-108.htm>).

Lidem bez domova a střechy nad hlavou lze poskytnout několik forem azylového bydlení. První je *krátkodobé azylové ubytování*, které slouží především k překlenutí krizové situace a trvá v řádu dnů nebo týdnů. Obvykle nabízí nižší standard bydlení ve formě vícelůžkových pokojů a nedostatku soukromí. Druhým typem je *střednědobé ubytování*, které počítá s pobytem uživatele po dobu několika týdnů až měsíců. Ubytování bývá obvykle v samostatných pokojích, které zajišťuje dostatek soukromí. Uživatel musí vyvíjet snahu a aktivitu k řešení svých problémů. Poslední formou je *dlouhodobé ubytovací zařízení*, které poskytuje ubytování v délce několika měsíců až jednoho roku. Toto bydlení se nejvíce podobá přirozenému způsobu bydlení, uživatelé zde mají nejvíce soukromí, nejvíce svobody, ale také velkou odpovědnost a řadu povinností plynoucí z ubytovacího řádu dané služby. Cílem dlouhodobého ubytování je nácvik dovedností, které vedou uživatele služby k samostatnosti a odpovědnosti. Mezi zařízení, která poskytují dlouhodobé azylové bydlení, patří azylové domy pro muže, ženy, matky s dětmi, rodiny a domy na půli cesty (Matoušek a kol, 2005).

1.2 Uživatelé služeb azylových domů

Zájemci o pobytovou sociální službu v azylových domech a uživatelé služby jsou většinou lidé sociálně vyloučení.

Sociálně vyloučení jsou ti občané, kteří mají ztížený přístup k institucím a službám, tedy k institucionální pomoci, jsou vyloučení ze společenských sítí a nemají dostatek vertikálních kontaktů mimo sociálně vyloučenou lokalitu (Švec, 2010, s. 5).

Základní charakteristika propadu na sociální dno je nahromadění důvodů, které vedou k životní krizi. Těmito důvody může být např. ztráta zaměstnání, ztráta bydlení, neschopnost platit, splácet, nemoc, problémy ve škole, atd. Pro sociální vyloučení je typické, že lidé nestojí před jedním problémem. Problémů se nakumuluje více, to znamená, že stojí před komplexem problémů, přičemž i jeden z těchto problémů by jednotlivě ohrožoval člověka ve fungování ve společnosti. Později tedy ani není možné

uvést, který z těchto problémů byl spouštěcí. Lidé se dostávají do začarovaného kruhu a je těžké určit, který problém by se měl řešit jako první (Švec, 2010).

Lidé žijící na okraji společnosti se přizpůsobují podmínkám sociálního vyloučení, a osvojují si specifické vzorce jednání, které jsou často v rozporu s hodnotami většinové společnosti. Návyky získané adaptací na život v sociálním vyloučení pak ale těmto lidem znemožňují být úspěšní ve většinové společnosti, ztrácí či ani nezískávají hodnotové žebříčky orientované na kariérní vzestup a úspěch. To je znovu a znovu uzavírá v pasti sociálního vyloučení. Z této pasti se lidé nedokážou dostat bez cizí pomoci (Švec, 2010, s. 6).

Ve společnosti jsou skupiny lidí, které jsou více ohroženy sociálním vyloučením než ostatní skupiny obyvatel. Jedná se především o bezdomovce (lidi bez přístřeší), nezaměstnané, hlavně dlouhodobě nezaměstnané, Romy, osamělé matky, oběti domácího násilí. Do skupin ohrožených sociálním vyloučením patří také senioři, zdravotně postižení, osoby závislé na návykových látkách, psychicky nemocní lidé, přistěhovalci a uprchlíci, děti a osoby propuštěné z výkonu trestu (Matoušek a kol, 2005).

1.3 Standardy azylového domu

Jedná se o soubor kritérií, která ze zákona definují základní úroveň péče, která bude následně kontrolována inspekcí. Jedná se o standardy procedurální, personální a provozní. Obsah standardů kvality sociálních služeb je uveden v příloze č. 2 k vyhlášce č. 505/2006 Sbírky ze dne 15. 11. 2006, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách. Při poskytování služeb klientovi jsou významné tyto standardy: Cíle a způsoby poskytování sociálních služeb, Ochrana práv osob, Jednání se zájemcem o sociální službu, Smlouva o poskytování sociální služby, Individuální plánování průběhu sociální služby, Dokumentace o poskytování sociální služby, Stížnosti na kvalitu nebo způsob poskytování sociální služby, Návaznost poskytované sociální služby na další dostupné zdroje.

1.4 Sdružení azylových domů

Sdružení azylových domů v ČR je profesionální organizace, jejímž primárním cílem je nejen soustředit subjekty profesionálně se zabývající problematikou osob bez přístřeší nebo lidmi ohroženými ztrátou bydlení, ale zejména hájit jejich zájmy a poskytovat jim kvalitní prostředí pro fungování (<http://www.azylovedomy.cz/o-sdruzeni/>).

Členy občanského sdružení – Sdružení azylových domů jsou azylové domy z celé České republiky. Jedná se o domy pro muže, pro ženy, pro matky s dětmi, pro rodiny, seniory a o domy na půli cesty. K 31. 1. 2017 má toto sdružení 75 členů (<http://www.azylovedomy.cz/o-sdruzeni/>).

Členství v tomto sdružení můžeme považovat za určitou záruku kvality, protože do sdružení je přijat pouze ten dům, který splňuje stanovená kritéria v oblasti poskytování sociálních služeb a má jasnou a ucelenou koncepci. Je zde kladen důraz na to, aby domy nefungovaly pouze jako ubytovny, ale poskytovaly uživatelům plnohodnotný program, který jim pomůže v dalším životě (<http://www.azylovedomy.cz/o-sdruzeni/>).

V čele sdružení stojí devítičlenný výbor, který je volený na čtyři roky. V rámci sdružení pracuje 9 odborných komisí, jedná se o komisi vzdělávací, legislativní, tiskovou, křesťanskou, mezinárodní, hospodářskou, komisi pro informatiku, domy na půli cesty a domy pro matky s dětmi. Do práce těchto komisí se mohou zapojit nejen zástupci jednotlivých azylových domů, ale také jejich zaměstnanci. Jednotlivé komise zajišťují různá školení a vzdělávací kurzy pro pracovníky azylových domů, tiskové materiály, spolupráci s Ministerstvem práce a sociálních věcí především na reformě sociálních služeb (<http://www.azylovedomy.cz/o-sdruzeni/>).

Sdružení azylových domů je realizátorem projektu „Strategie sociální inkluze bezdomovců ČR“, který má za cíl zmapovat současný stav bezdomovectví v České republice a služby, které jsou těmto lidem poskytovány. Dále navrhuje komplexní strategii integrace sociálně vyloučených osob, mezi které patří oběti domácího násilí, oběti trestné činnosti, osoby bez přístřeší, osoby po výkonu trestu odnětí svobody, osoby sociálně vyloučené nebo osoby sociálním vyloučením ohrožené (<http://www.spolcest.cz/spolecnou-cestou/>).

1.5 Specifikace azylového domu ve Strakonících

Azylový dům ve Strakonících spadá pod Městský ústav sociálních služeb. Nachází se v okrajové části města, přesto jsou úřady, školy, obchody apod. bez problémů dostupné. Azylový dům poskytuje ubytování na přechodnou dobu osamělým ženám, mužům, osamělým matkám a otcům s dětmi nebo celým rodinám, kteří nemají jinou možnost zajistit si vlastní bydlení.

Cílem služby je předcházet sociálnímu vyloučení a dále pomáhat uživatelům při návratu do společnosti. Má umožnit uživatelům získat nové či prohloubit stávající schopnosti, dovednosti a znalosti, především v oblasti vedení domácnosti, ale i ve výchově dětí. Průběžně se pracuje na obnovení sebevědomí uživatele. Zároveň služba podporuje udržování a upevňování rodinných vztahů, případně návrat uživatele ke své rodině.

K dispozici je dvanáct pokojů, které jsou vybaveny místností s kuchyňkou a vlastním sociálním zařízením. Celková kapacita azylového domu je 45 osob. Maximální doba ubytování v azylovém domě je dle zákona stanovena na jeden rok. Během této doby má uživatel dostatek prostoru, času a příležitostí pro řešení své bytové situace i dalších osobních nebo rodinných záležitostí, které mohou mít dopad na závislost na sociální pomoci, jako je zaměstnání, péče o dítě apod.

Kvalifikovaní sociální pracovníci podporují uživatele sociální služby, aby mohl vzít svoji budoucnost do vlastních rukou a stal se nezávislým na sociálním systému.

Cílovou skupinou azylového domu jsou osoby bez přístřeší, oběti domácího násilí, jedinci, kteří vedou rizikový způsob života nebo jsou tímto způsobem života ohroženi, anebo rodiny dětmi, které se ocitly bez střechy nad hlavou (Městský ústav sociálních služeb Strakonice, Azylový dům, 2016).

Azylový dům odmítne uzavřít smlouvu o poskytování sociální služby podle odst. 3 § 91 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách v případech, kdy je naplněna kapacita azylového domu nebo zdravotní stav žádající osoby vylučuje poskytnutí sociální služby. Dalším důvodem neuzavření smlouvy je, že žádající osobě byla v předešlém půlroce ukončena smlouva pro porušení povinností vyplývajících ze smlouvy. Důvodem k nepřijetí je také, že zájemce o služby je agresivní nebo je pod vlivem návykových a psychotropních látek.

Základními činnostmi podle § 22 vyhlášky č. 505/2006 Sb., je poskytnutí stravy, pomoc při zajištění stravy, vytvoření podmínek pro samostatnou přípravu nebo pomoc s přípravou stravy. Dále umožnění celkové hygieny těla, vytvoření podmínek pro zajištění úklidu, praní a žehlení osobního prádla nebo výměna ložního prádla.

Kvalifikovaní sociální pracovníci poskytují základní sociální poradenství směřující k řešení nepříznivé sociální situace např. informace o dávkách pomoci v hmotné nouzi a sociální péče, o základních právech a povinnostech uživatele, o možnostech využívání běžně dostupných zdrojů pro zabránění sociálního vyloučení. Dále poskytují informace o možnostech podpory členů rodiny v případech, kdy se spolupodílejí na péči o osobu. Poskytují pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí jako je pomoc při vyřizování běžných záležitostí vyplývajících z osobních plánů, pomoc při obnovení nebo upevnění kontaktu s rodinou a podpora při dalších aktivitách podporujících sociální začleňování osob včetně uplatňování zákonných nároků a pohledávek. Uživatelé mohou využívat výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti (Městský ústav sociálních služeb Strakonice, Azylový dům, 2016).

Každý uživatel má přidělen pokoj a proti podpisu jsou mu vydány klíče od pokoje. Bezdětní uživatelé (muži či ženy) jsou ubytováni na společném pokoji, přičemž počet uživatelů na pokoji závisí na momentálním naplnění kapacity služby. Uživatelé s dětmi a rodiny jsou ubytováni v samostatné bytové jednotce. Službu konající pracovník uvede nového uživatele na pokoj. Jestliže jsou na pokoji přítomni spolubydlíci, pracovník jim nového uživatele představí. Poté pracovník uživateli ukáže jeho lůžko, přidělí mu uzamykatelnou skříňku na osobní věci a skříň na oděvy. Nový uživatel podepíše ubytovací smlouvu a je seznámen s Domácím a Provozním řádem. Pokud uživatel potřebuje vydat nádobí, lůžkoviny, kuchyňské elektrospotřebiče požádá si o ně u pracovníka a proti podpisu jsou mu vydány, je poučen o tom, jak o ně má pečovat a že je povinen je při ukončení pobytu vrátit. Úklid osobních věcí a bytové jednotky si uživatelé zajišťují samostatně. Úklid vykonávají vlastními úklidovými a desinfekčními prostředky, pakliže je v den nástupu nemají a potřebují je, tak jsou jim vydány v potřebné míře ze zásob azylového domu. Uživatelé mohou využít pračky azylového domu kdykoli v čase od 6.00 do 22.00 hodin. K vyžehlení osobního prádla jsou uživatelům k dispozici žehličky a žehlicí prkno.

Zájemci o službu, který nemá žádné příjmy a nemůže službu uhradit (např. při sankčním vyřazení z evidence ÚP), podá sociální pracovník veškeré informace, které

mohou řešit tuto nepříznivou situaci a dle individuálních možností zájemce mu pomůže zprostředkovat či vyjednat výplatu mimořádné okamžité pomoci. V případě, že se prokáže, že uživatel nemá na uvedené dávky nárok, je situace řešena s vedoucím AD, který může rozhodnout o umístění uživatele na přechodnou dobu bez úhrady služeb dle ceníku (Městský ústav sociálních služeb Strakonice, Azylový dům, 2016).

Uživatel je povinen uhradit poskytnuté sociální služby dle ceníku azylového domu, který je přílohou Smlouvy o poskytování sociální služby a je v souladu se zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách a vyhláškou č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách.

Platební podmínky jsou podrobně popsány ve smlouvě a vyúčtování služby se řídí příslušnou účetní legislativou. Porušení platebních podmínek je hrubým porušením smluvních podmínek a uživateli může být z tohoto důvodu ukončeno poskytování sociální služby v azylovém domě.

Způsoby ukončení smlouvy o poskytnutí sociální služby jsou uvedeny ve Smlouvě o poskytování sociální služby, se způsoby i důvody je uživatel seznámen před podepsáním smlouvy (Městský ústav sociálních služeb Strakonice, Azylový dům, 2016).

1.5.1 Možnosti přijetí do azylového domu

Do azylového domu jsou přijímáni sociálně potřební občané České republiky i jiných zemí Evropské unie, kteří komunikují v českém jazyce a rozumí obsahu smlouvy o poskytnutí služby sociální prevence v azylovém domě, jsou starší osmnácti let věku, avšak nepřesáhli hranici 65 let věku, kdy jsou cílovou skupinou jiné služby, nejsou omezeni na svých právech a v předchozích šesti měsících neporušili Domácí a Provozní řád služby, pro které jim byla smlouva vypovězena (Městský ústav sociálních služeb Strakonice, Azylový dům, 2016).

Azylový dům je zařízení, které poskytuje pobytovou službu na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení na maximální dobu 12 měsíců. Zároveň umožňuje samostatnou přípravu jídla a pomoc při uplatňování práv a zájmů. V první řadě se však jedná o ubytování zájemců. To je také důvod, proč zájemci do azylového domu přichází (<https://zakonyprolidi.cz/disk/cs/torisoft/2006/06-108.htm>).

Při prvním setkání se zájemcem se zpravidla jedná jen o možnosti ubytování. Sociální pracovník sdělí zájemci základní pravidla pro ubytování v azylovém domě a jeho chodu. Nutnost dodržování těchto pravidel je někdy důvodem, proč zájemce službu odmítne.

Při tomto prvním setkání se sociální pracovník zájemce také zeptá, co očekává od ubytování v azylovém domě. V následném rozhovoru řeší, zda může azylový dům tato očekávání splnit, případně, zda může zájemci pomoci něčím jiným. Možnost vycházet vstříc požadavkům a očekáváním jednotlivých uživatelů je často limitována pravidly chodu azylového domu, která mají sloužit k ochraně všech uživatelů a především dětí, které ve službě pobývají. Pravidla jsou vytvářena s ohledem na specifika uživatelů.

V případě nesplnění některého z následujících bodů je ubytování zájemce zamítnuto. Informaci o zamítnutí sděluje zájemci vždy vedoucí azylového domu, v její nepřítomnosti jí pověřená osoba (Městský ústav sociálních služeb Strakonice, Azylový dům, 2016).

Důvody pro odmítnutí zájemce mohou být nedostatečná kapacita, nesplnění rozhodujících kritérií pro cílovou skupinu uživatelů, azylový dům neposkytuje sociální službu, o kterou zájemce žádá, zdravotní stav zájemce vylučuje poskytnutí dané sociální služby (zájemce musí být soběstačný a zvládat samoobslužnou činnost – zvládá samostatně úkony osobní hygieny, přípravu stravy, úklid ubytovací jednotky a společných prostorů, nákupy atd.), výpověď z důvodu porušování povinností, zájemce nemá peníze na uhrazení pobytu, zájemce se jeví pod vlivem některé návykové látky, zájemce se chová agresivně, slovně či fyzicky napadá sociální pracovníky.

U odmítnutých zájemců o ubytování se často jedná o lidi, kteří přišli do azylového domu bez předchozích informací a rovnou se chtějí ubytovat. Proto se stává, že nemají veškeré náležitosti potřebné pro ubytování v azylovém domě a musí být pro tu chvíli odmítnuti. Sociální pracovník se s ohledem na konkrétní problém snaží zájemci poradit s vyřízením náležitostí potřebných k odstranění dané překážky k přijetí k ubytování. Po následném předložení požadované náležitosti může být přijat k ubytování v azylovém domě kdykoli v následujících dnech (Městský ústav sociálních služeb Strakonice, Azylový dům, 2016).

1.5.2 Odchod z azylového domu

Pobyt v azylovém domě končí uživateli uplynutím doby napsané ve smlouvě. Před uplynutím této doby mohou pobyt ve službě ukončit obě smluvní strany, uživatel i poskytovatel, vypovězením této smlouvy. Důvody pro odstoupení jsou popsány ve smlouvě o poskytování sociální služby.

Při odchodu uživatelé předávají sociálnímu pracovníkovi uklizený pokoj a kompletní inventář, klíče od pokoje a veškeré půjčené věci. Při odchodu ze služby si uživatel odveze všechny svoje věci. Pokud tak neučiní, budou věci do 14 dnů zlikvidovány (Městský ústav sociálních služeb Strakonice, Azylový dům, 2016).

Poskytovatel je oprávněn vypovědět smlouvu zejména v případech, kdy uživatel: získal jinou možnost ubytování nebo bydlení, vlastním zaviněním nevyužíval ubytovací jednotku déle než 7 dní v měsíci, nezaplatil úhradu za ubytování nebo platby s tím spojené, ve stanoveném termínu nezaplatil sjednanou úhradu za vlastní spotřebiče, které jsou nad rámec běžného vybavení domácnosti a které jsou ve vlastnictví uživatele, svým chováním omezuje nebo ohrožuje ostatní uživatele poskytovaných služeb, i přes výstrahu porušuje dobré mravy v ubytovacím zařízení, hrubě nebo opakovaně porušil ustanovení smlouvy o poskytování sociální služby nebo platného Provozního a Domácího řádu.

Pobyt může být ukončen i ze strany uživatele. Den svého odchodu ze služby ohlásí uživatel alespoň dva dny předem. Tuto skutečnost oznamuje vedoucímu azylového domu, případně službu konajícímu pracovníkovi, který o tom informuje nadřízeného (Městský ústav sociálních služeb Strakonice, Azylový dům, 2016).

2 Charakteristika vývojového období

Následující kapitola obsahuje popis vývojových období a jejich specifikaci. Zaměřuje se na skupiny, ze kterých pocházejí respondenti rozhovorů, a to od mladšího školního věku až po adolescenci.

2.1 Mladší školní věk

Období začíná vstupem do školy a končí začátkem tělesného a psychického dospívání, tj. asi do 11–12 let. Zpravidla se kryje s prvními pěti lety školní docházky.

Tělesně je dítě po tvarové přeměně, má dlouhé končetiny, není dokončena osifikace. Děti spíš přeceňují své síly, je třeba u nich hlídat zátěž.

Dochází k psychické přestavbě v souvislosti s nástupem do školy. Děti jsou zvědavé, což je podmínka učení. Rozvíjí se poznávací procesy, myšlení je ale stále názorné. Dítě opouští dřívější myšlení magické, antropomorfické. Má stále rádo pohádky, ale zajímá se již i o encyklopedie, krátké povídky, zeměpisné, technické, historické knihy a časopisy. Poučení získává i z televize, internetu nebo různých výletů. Život dítěte je rozdělen mezi školní práci (škola, psaní úkolů, základní škola umění apod.) a hru (herní a zájmové činnosti). Učení se postupně stává hlavní činností. Pro celkový vývoj dítěte je důležitý dobrý prospěch ve škole, značí příznivý psychický vývoj – rozumový, citový, sociální, přispívá k posílení dalšího vývoje. Špatný prospěch může mít řadu příčin v celkové inteligenci dítěte, v jeho motivaci, v domácích podmínkách, zdravotním stavu... Přetrvává živá fantazie, která je důležitá pro motivaci (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Pro dítě je důležité postavení v dětských skupinách. Zpočátku je dítě závislé na tom, co mu sdělí autority (učitelé, rodiče), později je vůči autoritám kritičtější a ověřuje si poznatky vlastním prozkoumáváním a srovnáváním informací. Zájem dítěte v tomto věku je ovšem stále vázán na konkrétní jevy, abstraktní pojmy např. pravda, krása, jsou mu přístupny jen zase v konkrétních příkladech. Kolem 6–7 let se dítě začíná učit číst, psát a počítat. V průběhu druhé třídy postupně zvládá techniku čtení a může si číst i pro potěšení. Zlepšuje se jemná a hrubá motorika, pohyby jsou koordinovanější. Vnímání je

přesnější, představy jsou často detailní, rozvíjí se slovní zásoba, paměť je stabilnější (Vágnerová, 2012).

Emoce jsou stabilnější a vyváženější než v předškolním věku či v pubescenci, dítě projevy emocí již lépe ovládá, je zdrženlivější v projevech. Charakteristická pro mladší školní věk je dlouhotrvající radostná nálada. Dívky v psychickém i fyzickém vývoji předbíhají chlapce.

Dítě chápe vztahy mezi různými ději, ovšem jen pokud si je může názorně představit na základě své vlastní činnosti. Počátkem školního věku je dítě schopno skutečných logických operací, pravých úsudků odpovídajících zákonům logiky bez dřívější závislosti na viděné podobě. Stále se ovšem i toto logické usuzování týká jen konkrétních věcí a jevů, které si lze názorně představit. Teprve na počátku dospívání je dítě schopno vyvozovat soudy zcela formálně, i když si nemůže obsah konkrétně představit (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Tedy v mladším školním věku jde ve vývoji myšlení o stádium konkrétních operací. Dítě je schopno různých transformací v mysli současně, může chápat identitu, vzrůstnost, vzájemné spojení různých myšlenkových procesů do jedné sekvence.

Lépe již chápe příčinné vztahy a nevykládá je čistě na základě svého antropomorfního postoje jako dítě předškolního věku, kterému stačí vysvětlení, že žárovka svítí, protože jsem otočil vypínačem. Školák se již nespokojuje s jednoduchými soudy, např. když je zima, tak sněží, ale žádá si podrobnější vysvětlení.

Stále roste slovní zásoba, roste délka a složitost vět, souvětí, celá větná stavba i užití gramatických pravidel postupuje na vyšší úroveň (Vágnerová, 2012).

Paměť je stabilnější, má již určitou strukturu, do které může informace přidávat. Začíná využívat i různých záměrných paměťových strategií. Učení ve školním věku již není tak nahodilé, více se opírá o řeč, je plánovitější, dítě se učí, jak se učit.

Vstupem do školy se dítěti rozšiřuje sociální pole, významnými osobami už nejsou jen rodiče, ale také učitelé a spolužáci. Děti v mladším školním věku většinou uznávají autoritu rodičů a učitelů. Rozvíjejí se širší sociální vztahy, přátelství s vrstevníky je založeno většinou na společných životních podmínkách. Od 9–10 let se dítě začíná zajímat o to, jak je hodnotí vrstevníci, záleží mu na tom (Langmeier, Krejčířová, 2006).

2.2 Starší školní věk

Toto období lze také nazvat obdobím pubescence. Začíná dosažením 11–12 roku života a končí patnáctým rokem života. V jednotlivých oblastech může být jedinec různě vyspělý (Vágnerová, 2012).

Biologicky je začátek období vymezen prvními známkami pohlavního zrání, u chlapců nastupuje asi o rok později. Starší školní věk má dvě fáze, a to prepubertu, kdy u dívek ve věku 11–13 let dojde k mírnému zrychlení tělesného růstu, objevují se první sekundární pohlavní znaky, zakončeno je první menstruací. U chlapců nastupuje toto období asi o jeden rok později než u dívek a ukončení je méně výrazné. Druhá fáze je nazývána pubertou, kdy je dosažena reprodukční schopnost (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Obecně v tomto období dochází ke změně funkce žláz s vnitřní sekrecí a jedinec je plný energie. Tyto změny s sebou nesou zvýšenou vnímavost k patogenním vlivům. Dochází k růstovému skoku a je snížena sebejistota. Zraje mozek, jedinec je emočně labilnější, pozornost je těkavá.

U jedince dochází k psychickým změnám, kdy nastupují nové pudové tendence, je emočně labilnější, cítí nejistotu, která plyne z neurohumorální přestavby organismu, z postavení mezi světem dětí a dospělých, z rozporu mezi rozumovým vývojem a nedostatkem zkušeností. Nastupuje formálně abstraktní myšlení, jedinec má pocit dospělosti, kdy cítí touhu být dospělý a být za dospělého pokládán, chce být samostatný (Vágnerová, 2006).

Kognitivní vývoj dochází do fáze formálně logického myšlení. Dokáže již přemýšlet i o věcech, které si nelze názorně představit, je schopen chápat i velmi abstraktní pojmy jako je např. spravedlnost, pravda. Při řešení problému uvažuje o různých alternativách, vytváří hypotézy, ověřuje si je v myšlenkách nebo ve skutečnosti. Z toho také vyplývá větší kritičnost k autoritám a jejich tvrzením, nepřijímá tak lehce názory dospělých, filtruje je přes své zkušenosti a podrobuje je úvahám. Dochází k vyššímu pochopení morálky. Mravnost teď posuzuje podle obecných abstraktních principů vytvořených v mysli a vytváří si vlastní žebříček hodnot (Vágnerová, 2006).

Pokračuje vývoj vnímání, hlavně zrakového, které dosahuje maximum rozvoje a souvisí mnohem více s abstraktním myšlením. Představy jsou oproti mladšímu

školnímu věku méně živé, spíše obecnější, eidetická schopnost klesá. Jedinci stále rostou slovní zásoba, rozvíjí se složitost větné stavby i celkové výrazové schopnosti (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Ze sociálního hlediska jde o období mezi dětstvím a adolescencí, kdy dochází ke změnám v sociálních vztazích. Mění se vztahy k dospělým, kdy vzniká nový typ vzájemných vztahů, dospívající omezuje práva dospělých a svoje rozšiřuje. Vyžaduje úctu ke své osobnosti, lidské hodnotě, důvěru, rozšíření samostatnosti a snaží se přejít na paritní vztahy. Pokud se to nedaří, sahá k různým formám protestu a vzdoru.

Rozdíly mezi chlapci a dívkami jsou v tomto období výrazné, dospívání nastupuje u dívek dříve, jsou tedy vyspělejší než chlapci stejného věku. Dochází k větší diferenciaci schopností a zájmů. Rozdíly je třeba respektovat při práci s dětmi, v přístupu k nim, ve volbě motivace. Není vhodné dávat dívky za vzor chlapcům, je dobré si uvědomit, že dívky jsou díky větší sociální vyspělosti většinou obratnější v jednání s dospělými, diplomatičtější, což je může v hodnocení dospělými zvýhodňovat.

Vztahy s vrstevníky mají svou specifickou funkci. Prakticky si v těchto vztazích osvojují morálku dospělých, rozvíjí se tak sociálně morální dospělost dítěte. Ve skupině vrstevníků má dospívající tendenci podřizovat se normám kolektivu, udržet se ve skupině a získat zde přijatelnou pozici. Vzájemné vztahy ve skupině jsou pro dítě „zrcadlem“ pro vytváření adekvátního sebehodnocení (Vágnerová, 2012).

2.3 Adolescence

Biologicky lze toto období vymezit od dosažení pohlavní dospělosti po dovršení optimální reprodukční zralosti a dokončení tělesného růstu. Avšak po sociální stránce mají tyto mladiství rysy dítěte i dospělého. V tomto období pokračuje plnění důležitých sociálních vývojových úkolů z pubescence, a to emancipace od příliš úzké závislosti na rodině, další navazování vztahů s vrstevníky stejného i opačného pohlaví, kdy přátelství jsou již stabilnější, hlubší než v pubescenci a hledání vlastního postavení, hledání své role ve společnosti i hledání smyslu vlastní existence (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Dle Vágnerové lze toto období popsat jako postupnou cestou k dospělosti. Je aktivizována hodnotově orientační činnost, další rozvoj sebeuvědomění, snaha o autonomii v chování.

Za posledních 100 let se ve všech vyspělých zemích Evropy a Ameriky urychlil nástup dospívání, urychlil se i celkový růst jedinců, větší je dosahovaná výška. Zvětšily se rozdíly v době dosahování tělesné, rozumové a emočně – sociální dospělosti tzn., že je člověk velmi brzy vyspělý tělesně, ale jeho sociální a ekonomická zralost je ve složitě organizované společnosti v té době ještě značně omezená. Tento jev je nazýván sekulární akcelerací (Vágnerová, 2012).

3 Rodina a její role ve společnosti

„Přítel vás může mít rád pro vaši inteligenci, milenka pro váš půvab, ale rodina vás miluje bez důvodu... A přece vás může rozhněvat jako žádná jiná skupina.“

André Maurois

V předchozích kapitolách jsem popsala azylové domy a charakterizovala vývojová období dětí. Nyní se budu věnovat popisu rodiny a jejího vlivu na život dítěte, protože rodina utváří osobnost člověka, dává mu pocit jistoty a bezpečí, který je důležitá pro jeho další vývoj. Pro dítě je rodina domovem, nejen střechem nad hlavou.

3.1 Definice rodiny

Každý z nás vnímá rodinu z jiného úhlu pohledu. Z rodiny si přinášíme postoje, hodnoty, návyky do našeho dalšího života. Rodina utváří naší osobnost, dává nám pocit jistoty a bezpečí, který je důležitý pro náš další vývoj. Rodina nemá představovat pouhou střechem nad hlavou, ale dává nám domov. Ten je vzorem pro naše budoucí bytí, podle kterého budeme žít v budoucnu, a model toho, jak budeme vychovávat i své vlastní děti. Bohužel v dnešní době mezi námi žijí lidé, kteří jsou o domov a pocit jistoty z různých důvodů ochuzeni.

Definovat pojem rodina je velmi složité, protože se mění v závislosti na čase, ale i na civilizačním i kulturním prostředí společnosti. Rodina si ve svém historickém vývoji prošla spoustou peripetií i problémů, ale i v dnešní době zůstává nenahraditelnou a nepostradatelnou institucí jak pro dospělého člověka, tak pro dítě (Kraus, 2008).

Psychologický slovník definuje rodinu jako společenskou skupinu spojenou manželstvím nebo pokrevními vztahy, odpovědností a vzájemnou pomocí (Hartl, Hartlová, 2000).

Podle Nakonečného je rodina charakteristická primární malá skupina, která je charakterizována jako důležitý stavební kámen lidské společnosti (Nakonečný, 1999).

Také rodina jako významná sociální instituce v průběhu posledních let prochází velkými změnami, stále je ale velmi důležitým faktorem, který ovlivňuje psychosociální vývoj člověka a dochází v ní k utváření základních hodnotových orientací člověka (Fischer, Škoda, 2009).

Podle sociologů se změny dnešních rodin charakterizují například snížením sňatků a zvýšením počtu nesezdaných párů, velkým nárůstem rozvodů, snížením porodnosti, úbytkem vícegeneračního soužití, vznikají rodiny plánovaně bezdětné, nároky na rodinu uplatňují homosexuálové. Chybí očekávání trvalosti vztahů, zralost partnerů při první intimní zkušenosti je často biologická, ne psychologická (Klvetová, 2008).

Špaňhelová uvádí, že si současná rodina prošla velkou řadou změn. Mezi tyto změny například patří rostoucí zaměstnanost žen i mužů, větší vzdělanost žen, která stírá rozdíl mezi mužskou a ženskou rolí, omezení časového prostoru kontaktů mezi rodiči a dětmi, migrace z vesnic do měst a snížení vlivu náboženství (Špaňhelová, 2010).

3.2 Funkce rodiny

Funkce rodiny jsou většinou chápány jako úkoly, které plní rodina jednak vůči svým příslušníkům, ale také ve vztahu ke společnosti. Vzájemné propojení existenčních vazeb mezi rodinou a společností vede každou společnost ke snahám o dosažení určité úrovně soudržnosti (koheze) mezi rodinnými a společenskými zájmy (Střelec, 2005, s. 110–111).

Rodina procházela v průběhu historie velmi složitým vývinem, v průběhu let se funkce rodiny měnily, ale přesto zůstává základním pilířem společnosti a její optimální fungování je bezpečným domovem pro všechny její členy.

V praxi se můžeme setkávat s různými označeními rodinného soužití a funkčnosti rodiny. Pokud je měřítkem dělení rodin podle členů a jejich společného soužití, tak to jsou rodiny základní, nukleární (děti, rodiče), vícegenerační (děti, rodiče, prarodiče). Dále se rodiny člení podle výchovného stylu na autokratickou, liberální nebo sociálně integrační.

Rodiny můžeme dělit i podle dominance rodiče na patriarchální, kdy má v rodině hlavní slovo otec nebo matriarchální, kdy má v rodině hlavní úlohu žena. Dále můžeme rozlišovat rodinu úplnou (oba rodiče), neúplnou (rozvod rodičů, smrt jednoho rodiče, vězení...) nebo doplněnou (nevlastní rodič, nevlastní dítě), (Šafránková, 2011).

Podle Fischera a Škody z pohledu společnosti plní rodina tyto funkce: biologické, ekonomické, sociální a psychologické. Pokud rodina některou z těchto funkcí neplní, může být zdrojem negativního vývoje, poruch chování a vzniku sociálně patologických jevů (Fischer, Škoda, 2009).

Podrobněji funkce rodiny popisuje ve své publikaci Kraus. Dělí je na biologicko – reprodukční, kdy funkce zajišťuje plození potomků a existenci rodiny, uspokojování sexuálních a biologických potřeb. Sociálně – ekonomická funkce je velice důležitá z hlediska zabezpečení rodiny, poruchy této funkce se projevují v hmotném nedostatku rodin. Ochranná funkce spočívá v zajištění všech životních potřeb rodiny a všech jejích členů. Socializačně – výchovná funkce zajišťuje osvojení základních návyků a způsobů běžného chování ve společnosti. Emocionální funkce je zcela jedinečná a nezastupitelná. Vytváří velmi potřebné zázemí, bezpečí, jistotu, pocit lásky. Pokud je nějaká funkce rodiny nevhodně a nedostatečně uspokojována, nebo když úplně chybí, je rodina ohrožena dysfunkcí (Kraus, 2008).

3.3 Ohrožené typy rodin

Pro většinu rodičů je rodičovství přirozenou součástí života. V dnešní době však působí mnoho negativních vlivů, kdy rodiče nejsou schopni zvládat a přijmout rodičovskou

roli. *Poruchy rodičovství vznikají tím, že rodiče nemohou, neumějí nebo nechťejí dělat to, co je pro zdárný vývoj dítěte potřebné* (Gillernová, Kebza, Ryneš, 2011, s. 117).

Ohrožená rodina je taková, ve které dochází k nerovnováze v sociálním fungování. Tato nerovnováha je výsledkem nezdravých vztahů mezi členy rodiny či rodinou a subjekty v jejím sociálním okolí. Ohrožená rodina neumí tyto interakce sama zvládat, nedokáže najít odpovídající pomoc anebo využít stávající nabídky služeb. Ztráta sociálního postavení a sociální identity rodin a s ní spojená nejistota společenských očekávání vůči rodinám výrazným způsobem ovlivňují život rodin (Matoušek a kol., 2013).

Kraus rozlišuje rodinu a její fungování z hlediska plnění svých funkcí na rodinu funkční, která plní všechny základní funkce, rodinu afunkční, ve které občas dochází k problémům, ale nijak zásadně nenarušují chod rodiny a dysfunkční rodinu. Tato rodina má vážné problémy, nezvládá plnění základních funkcí a rozpadá se (Kraus, 2001).

Podle Dunovského by se neměly zaměřovat poruchy rodiny s poruchami rodičovství, i když se tyto dva problémy velmi často prolínají. Dunovský definuje poruchy a funkce rodiny čtyřmi typy rodin:

- funkční – v podstatě nedotčená, velmi dobře fungující rodina,
- problémová – rodina, ve které se občas vyskytují poruchy některých funkcí, rodina je schopna problémy řešit sama nebo pomocí krátkodobé pomoci zvenčí,
- dysfunkční – v rodině se vyskytují vážné poruchy některých nebo všech funkcí, rodina již tyto problémy sama nezvládá, musí učinit řadu opatření – sanace rodiny,
- afunkční – rodina přestává plnit základní povinnosti a úkoly, závažným způsobem jí to škodí, sanace rodiny je zbytečná (Dunovský, 1999).

Klíma popisuje poruchy funkcí rodin, které z různých důvodů neplní základní úkoly a požadavky, jaké jsou od ní očekávané takto:

- Poruchy v biologicko – reprodukční funkci: rodina nemá děti, protože je mít nemůže, nechce nebo se rodí děti postižené.
- Poruchy v ekonomicko – zabezpečovací roli: rodina se nemůže nebo nechce zapojit do pracovního procesu, má nedostatek finančních prostředků. Netýká se pouze finančních a materiálních prostředků, ale i sociálních jistot.

- Poruchy v emocionální oblasti: nezáměr rodičů, nedostatek citů a citových vazeb, nevyrovnaná rodinná atmosféra. Tato porucha zasahuje všechny členy rodiny.
- Poruchy v socializačně – výchovné funkci: rodiče se nemohou, nechtějí nebo nedokáží postarat o své děti (Klíma, 2016, s. 28).

Fischer a Škoda ve své knize charakterizují a třídí poruchy rodičovství a rodičovských rolí tímto způsobem:

- rodiče, kteří se o své dítě nemohou postarat – přírodní katastrofa, válka, nemoc, invalidita, nepříznivý zdravotní stav dítěte....,
- rodiče, kteří se o dítě neumí nebo nedovedou postarat – vlastní nezralost rodičů, rodiče, kteří nejsou schopni se vyrovnat se zvláštními situacemi,
- rodiče, kteří se nechtějí o dítě postarat – péče o dítě je nedostatečná, žádná nebo škodlivá a dítě je zanedbáváno jak v oblasti psychické tak somatické,
- rodiče, starající se o dítě nadměrně a hyperprotektivně – velká a nadměrná pozornost vede k rozmazlování (Fischer, Škoda, 2009).

Mühlpachr popisuje nejčastější typy problémových neboli klinických rodin takto: rodina, která zanedbává, případně týrá dítě, rodina, kde se vyskytuje domácí násilí, rodina a psychická porucha, rodina s mentálně nebo tělesně postiženým členem, rodina po rozvodu, rodina s členem závislým na alkoholu, drogách nebo patologickým hráčem, romská rodina, rodina svobodné matky nebo mladistvého delikventa.

Každý z výše popsaných typů klinických rodin se jednou může ocitnout v krizi a rodič s dítětem nebo celá rodina může vyhledat pomoc v azylovém domě (Mühlpachr, 2008).

Gillernová vidí krizi rodiny například v nízkém věku novomanželů, kdy partneři vstupují do manželství bez větších životních zkušeností, bez materiálního zázemí a často pod tlakem těhotenství partnerky. Dalším aspektem jsou změny ekonomického postavení – existují dvoukariérová manželství, je vysoká zaměstnanost žen a současně dochází ke změně tradiční mužské role. Menší úlohu, která má vliv na krizi rodin má i úpadek víry a náboženství, rozvodové soudnictví a postoje současné společnosti k mimomanželským stykům (Gillernová, 2001).

3.4 Uspokojování potřeb dětí v rodině dle Matějčka

Uspokojování potřeb dítěte patří k nejdůležitějším požadavkům péče o dítě, ať jsou poskytovány kýmkoliv a kdekoliv. Optimální naplňování psychických potřeb v dětství vede k vývoji zdravé osobnosti, která by měla být schopna si zajistit uspokojování potřeb v pozdějším věku samostatně.

V historickém pohledu na dítě a jeho potřeby se zásadní změny objevily až v 19. a výrazně pak ve 20. století. Vznikaly požadavky na zabezpečení obecných i zvláštních potřeb dětí. Tyto požadavky se postupem doby stávaly jejich právy. Postupné uznávání těchto práv v národních i mezinárodních kodexech a jejich respektování, se podílelo na vytváření stále dokonalejších systémů společnosti v péči o dítě.

V různých fázích vývoje se potřeby dítěte mění. Přesto je však několik základních trvalých potřeb a ty vyžadují své plné uspokojení, nemá-li být vývoj dítěte narušen. Platí, že míra neuspokojení základních potřeb bývá i mírou narušení celkového stavu a vývoje dítěte. Z toho vylívá, že čím je dítě mladší, tím bývá závažnost větší a zahrnuje více struktur a funkcí.

Základní potřeby dítěte lze rozdělit do několika hlavních okruhů, které jsou vzájemně propojeny i podmíněny. Dle Matějčka máme životně důležité biologické potřeby, jako je správná výživa, pití, teplo, základní hygiena, čistota, stimulace – dostatek adekvátních stimulů, které musí být plně uspokojeny, aby dítě mohlo přežít. Vedle těchto biologických potřeb jsou zde i základní a životně důležité potřeby psychické, které musí být náležitě a v pravý čas uspokojeny, má-li se dítě vyvíjet v osobnost duševně zdravou a zdatnou (Matějček, 1995).

Langmeier a Matějček definují potřebu takto: *„Přítomnost nějaké potřeby se projeví nejprve jistou pohotovostí organismu, popřípadě při její „aktivaci“ celkovým neusměrněným neklidem nebo napětím, jež je jakousi pružinou k jednání, které má zajistit uspokojení. Najde-li se cíl, který slibuje uspokojení potřeby sám o sobě nebo jako prostředek k dosažení konečného cíle, zaměřuje se napětí k tomuto cíli, jednání organismu ztrácí svou rozptýlenost a usměřňuje se. Dosáhne-li organismus konečného cíle, je potřeba nasycena a dojde opět k rovnováze. Je-li však ukojení potřeb trvale nedostačující, dochází k „vyhladovění“ organismu a rovnováha se ustavuje na nižší hladině“* (Langmeier, Matějček, 2011, s. 23).

Matějček člení základní psychické potřeby do těchto pěti skupin:

1. Potřeba určitého množství, proměnlivosti a kvality vnějších podnětů – její uspokojení umožňuje naladit organismus na určitou žádoucí úroveň aktivity. Tato potřeba se týká základního předpokladu pro rozvoj osobnosti na základě učení. Nedostatek vnějších podnětů může vést k zamezení vývoje či opoždění vývoje.
2. Potřeba určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech – tj. "smysluplného světa". Uspokojení této potřeby umožňuje, aby se z podnětů, které by jinak byly chaotické a nezpracovatelné, staly zkušenosti, poznatky a pracovní strategie. Jde tedy o základní podmínky pro jakékoliv učení. Tato potřeba vyplývá z výše uvedené první potřeby vnějších podnětů.
3. Potřeba životní jistoty – potřeba prvotních emocionálních a sociálních vztahů, hlavně k osobě matky a následně pak k dalším primárním vychovatelům. Její náležité uspokojování přináší dítěti pocit životní jistoty a je podmínkou pro žádoucí vnitřní integraci jeho osobnosti.
4. Potřeba společenského uplatnění a společenské hodnoty – z uspokojení této potřeby vychází zdravé uvědomění si vlastní identity. To je pak dále podmínkou pro osvojení užitečných společenských rolí a hodnotných cílů životního snažení.
5. Potřeba "otevřené budoucnosti" – její uspokojení dává lidskému životu časové rozpětí a podněcuje a udržuje jeho životní aktivitu.

Výše uvedené potřeby však nejsou omezeny pouze na dětský věk, ale jak upozorňuje Matějček, jsou tyto potřeby aktivní prakticky po celý náš život, a to až do stáří. Výsadním místem, kde by měly být tyto potřeby uspokojovány, je prostředí rodiny (Matějček, 1995).

Zdravý rozvoj osobnosti člověka je závislý na souhře vrozených dispozic a působení vnějšího prostředí. Každý člověk je jiný, velmi pravděpodobně neexistují identické bytosti, a tak každé dítě bude přijímat a reagovat na podmínky přicházející z vnějšího prostředí jinak. Bude jinak zpracovávat informace, jinak je prožívat a jinak s nimi zacházet. Přesto lze tvrdit, že základním atributem zdravého vývoje člověka, harmonickým rozvojem jeho osobnosti, je uspokojení jeho důležitých životních potřeb, které jsou společné všem lidem v jednotlivých vývojových fázích jejich životů. Člověk se bude vždy snažit přizpůsobit vnější prostředí svým potřebám, ale někdy nemůže být tato snaha realizována. Pak dojde k neuspokojení, deprivaci a jejím následkům. V případě neuspokojení základních vývojových potřeb k následkům trvalým

a nezvratným. Následky deprivace jsou nejtěžší v případě neuspokojení potřeb v útlém dětském věku. Neuspokojení některých základních psychických potřeb nemá tak fatální následky jako neuspokojení jiných. Dítě potřebuje ke svému zdravému vývoji především lásku, vřelost, přijetí, sympatii a citovou podporu. Matějček uvádí, že v případě uspokojení potřeby lásky a vřelosti není už tak důležité, jsou-li uspokojeny potřeby smyslových podnětů, jako je nedostatek hraček, výchovy i vzdělání (Matějček, 1996).

3.5 Socializace

Pro úspěch ve společnosti je potřebné osvojit si takové vlastnosti a dovednosti, které preferuje daná společnost. Proces osvojování si způsobů chování a seznamování se s kulturním prostředím, osvojení si společenských norem, plné přizpůsobení se společenskému životu se nazývá socializace (Nakonečný, 1999).

Lidský jedinec přichází na svět jen jako potenciální člověk. Člověkem se stává v procesu socializace, jehož výsledkem je získání specificky lidských způsobů psychického reagování, vnímání, myšlení, cítění a konání, tedy osvojení si vlastností, které mu umožňují život ve společnosti.

Socializace je proces, který není nikdy zcela ukončen. Jedná se o proces, ve kterém se jedinec začleňuje do sociální skupiny, přičemž si osvojuje hodnoty skupiny, normy ve skupině panující, učí se sociálním rolím spojeným s určitými pozicemi a dalším dovednostem a schopnostem. Výsledkem tohoto procesu je vytvoření „sociálního já“, sociální identity a sociokulturní osobnosti. Socializace probíhá po celý život, nejdůležitější je však v dětství a dospívání.

I přes veškeré snahy zapadnout do společnosti v procesu socializace se nesmí zapomenout také na individuální zpracování všech těchto vlivů. Proto je také psychology často zdůrazňován fakt, že se socializací probíhá současně také personalizace, tedy aktivní utváření vyzrálé a samostatné osobnosti (Výrost, Slaměník, 2008).

Socializace je důležitý proces lidského života. Bez uspokojivé socializace nejsou jedinci schopni zvládat běžné interakce s jinými členy skupiny. Pokud není jedinec včas řádně socializován, může se z něj stát jedinec sociálně narušený, který nezvládne

respektovat pravidla běžného soužití s ostatními lidmi a zapojovat se do kolektivních společných akcí. Další nevýhodou společnosti bez socializace je, že není schopná předávat své základní hodnoty a normy dalším generacím, a tudíž se společnost rozpadá (Keller, 1997, s. 38).

Na socializaci mají vliv konkrétní socializační faktory, za které považujeme sociální kontexty či skupiny, v nichž se dějí významné socializační procesy. Rodina je pro dítě hlavním socializačním faktorem, protože dítě odpozorovává projevy chování svých rodičů i dalších blízkých lidí ze svého okolí. Úspěšná socializace v rodině je možná jen za předpokladu, že se uskuteční na základně humanizace. Dítě během prvního roku života získá důvěru ke svému okolí a je schopno akceptovat sociální učení svého okolí. Dalším důležitým socializačním faktorem pro dítě je škola, ve které se děti učí dodržovat řád a kázeň.

Neméně důležitým faktorem je vrstevnická skupina, která může zastávat poněkud jiné hodnoty a normy, než které byly dětem vštěpovány v rodinách nebo ve školách. Vztahy s vrstevníky mohou mít i do budoucna velký vliv na utváření našich postojů a chování. Významnou roli v procesu socializace hrají vrstevnické skupiny na bázi subkultur mládeže.

V procesu socializace mají svou funkci také masmédia, která utváří náš pohled na svět, neboť nám přinášejí informace prostřednictvím knih, novin, televize, internetu. Masmédia ovlivňují názory, hodnoty, postoje a chování velkého množství lidí (Giddens, Sutton, 2013).

3.6 Domov a jeho význam pro dítě

Podle Velkého sociologického slovníku se domovem rozumí ucelený okruh blízkých si lidí, svázaný určitým prostředím, ve kterém po určitou dobu žijí. Domov je naplněný pocitem sounáležitosti, cítíme se v něm bezpečně a máme v něm své zázemí. Subjektivní je nejen velikost okruhu a dimenze domova, ale jeho samotná potřeba. S pojmem se setkáváme již od dětství. V první řadě je svázan s rodným domem a s rodinou, ve které se vytvářejí hodnoty, jež ovlivňují vnímání „pocitu domova“.

Následně formování hodnoty domova ovlivňuje nástup do školy. S našim domovem je také úzce spojena obec, ve které žijeme a okolní krajina. Domov se formuje

prostřednictvím tradic, zvyklostí a sociálních interakcí. Při vytváření domova se uplatňuje nápodoba, přejímání vzorů a snaha zviditelnit svoji individualitu (Velký sociologický slovník, 1996).

Podle Jandourka se pojem domov často překrývá s pojmy rodina, domácnost, obec, krajina, vlast. Autor definuje domov jako: „*souhrn nejbližších, se kterými jedinec strávil na jednom místě delší období svého života, přičemž má k těmto lidem i místu hluboký citový vztah*“ (Jandourek, 2007, s. 65). Tvrdí, že v dnešní moderní společnosti žije člověk po dobu svého života ve více domovech. Domov tedy není vázaný pouze na jedno místo a původní nejbližší osoby (Jandourek, 2007).

Dle Škoviery má domov čtyři rozdílné a prolínající se významy. Prvním z nich je domov jako budova, obytný prostor, místo, kde žijeme. Domov můžeme také chápat jako seskupení našich nejbližších, tj. rodičů, sourozenců a prarodičů, váže se tedy k rodině, obyvatelům našeho obytného prostoru. Třetí pojetí slova domov zahrnuje širší sociální okolí, přátele, učitele, spolužáky, sousedy a lidi, kteří jsou spojeni s životními událostmi jedinců. Ve čtvrté linii se ve významu pojmu domov odráží generační a genetická kontinuita života, kde vpředu stojí především vztahy rodičů a dětí. Váže se k dětství a prostředí, kde jsme poprvé žili, které považujeme za svůj rodný domov a za svoje rodinné kulturní dědictví. Naše kulturní dědictví vytváříme i následně v budoucnosti se svým partnerem a dětmi (Škoviera, 2007).

3.7 Možné příčiny pobytu v azylovém domě

Pojem sociální vyloučení se podle Krebse začal využívat v souvislosti s chudobou od druhé poloviny 90. let. Sociální vyloučení definuje jako: „*stav, kdy jedinec nebo skupina lidí neparticipuje plně na ekonomickém a sociálním životě společnosti anebo když jejich přístup k příjmu a ostatním zdrojům jim neumožňuje dosáhnout životní standard, který je považován ve společnosti, v níž žijí, za přijatelný*“ (Krebs, 2015, s. 135).

V této definici je tedy zahrnuto jak vyloučení v důsledku nedostatečného příjmu, tak v důsledku nedostatečného přístupu ke zdrojům, které jsou ve společnosti k dispozici. K osobám, které jsou sociálním vyloučením ohroženy, patří tedy nejen ty,

kteře žijí v rodinách chudých, ale i jinak nefunkčních, např. ve kterých dochází k násilí, k patologickému chování či v rodinách etnických menšin (Krebs, 2015).

Nárůst chudoby, sociálního vyloučení a příjmové nerovnosti má mimo jiné příčiny ve stárnutí populace, v měnící se struktuře domácností, v nedostatku pracovních míst pro pracovní sílu s nízkou kvalifikací anebo v oslabení instituce rodiny. Tento nepříznivý vývoj je jednou z příčin sociálního vyloučení, kterým je bezdomovectví.

Bezdomovectví je fenomén, který se vynořil u nás po listopadu 1989. Předchází mu hlavně osobní selhání jedince jako je ztráta zaměstnání, rozpad manželství, zdravotní problémy, domácí násilí, závislost na návykových látkách, patologické hráčství, ekonomické problémy a mnoho jiných změn, které mohou vést k sociálnímu vyloučení a k vyhledání služeb azylového domu. Tento problém se týká jedinců, matek s dětmi nebo celých rodin (Buchtová a kol., 2013).

Matoušek definuje sociální vyloučení jako nedostatečnou účast jednotlivce nebo skupiny na životě celé společnosti. Znamená život v chudobě, bez přiměřeného bydlení, bez účasti na trhu práce, s nedostatečným příjmem, obvykle v izolaci nebo ve skupině podobně deprivovaných lidí, kteří se pohybují na okraji společnosti. Příčinami sociálního vyloučení je nízký příjem, nedokončené vzdělání, špatné bydlení, nízké sebevědomí, nefunkčnost rodiny, nezaměstnanost, závislosti na návykových látkách, špatné duševní a tělesné zdraví aj. (Matoušek, 2008).

Jandourkův Slovník sociologických pojmů popisuje jako možnou příčinu bezdomovectví například neschopnost najít si zaměstnání, nedostatek kvalitní zdravotní péče, která má za následek takový zdravotní stav, který nedovolí si najít práci a mít tak prostředky k zajištění bydlení, domácí násilí nebo propuštění z vězení (Jandourek, 2012).

Podle Hradeckých je faktorů vyvolávající fenomén bezdomovectví několik. Důležité jsou faktory objektivní, které jsou ovlivněny sociální politikou státu, jako je například sociální ochrana, boj s nezaměstnaností, vzdělanost a kvalifikace. Subjektivní faktory lze uspořádat do čtyř kategorií:

1. Materiální faktory – ztráta zaměstnání, nezaměstnanost, zadluženost, ztráta nebo nejisté bydlení apod.
2. Vztahové faktory – manželské nebo rodinné problémy, narušené vztahy mezi partnery, násilí v rodině, rozvod nebo rozchod rodičů aj.

3. Osobní faktory – invalidita, alkoholismus a jiné závislosti, duševní či tělesná nemoc, hráčství, sociální nezralost apod.
4. Institucionální faktory – opuštění dětského domova nebo výchovného zařízení, propuštění z výkonu trestu apod. (Hradecký, Hradecká, 1996, s. 33–34).

4 Výzkumné šetření

V první teoretické části jsem se zabírala azylovými domy, jejich uživateli, charakteristikami vývojových fází dítěte, rodinou a její funkcí ve společnosti, pojmem domov a socializací. V druhé výzkumné části práce budu provádět rozhovory s vybranými dětskými respondenty.

4.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je zjistit, jak se žije konkrétním sledovaným dětem v azylovém domě, do kterého se spolu se svými rodiči či rodičem dostaly. Jak pohlíží na pobyt v zařízení, jak vnímají sociální pracovníky, jak se zde cítí, zda se pobytem zde cítí nějakým způsobem vyčleněné, stigmatizované.

4.2 Metodika výzkumu

Pro zpracování výsledků výzkumu jsem použila metody a techniky kvalitativního výzkumu. Sběr dat potřebných k výzkumu probíhal formou rozhovorů s dětmi žijícími spolu se svými rodiči v azylovém domě ve Strakonících.

Kvalitativní přístup je proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu. Záměrem výzkumníka provádějícího kvalitativní výzkum je za pomoci celé řady postupů a metod rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu (Švaříček a Šed'ová, 2007, s. 17).

Jako techniku shromáždění informací jsem zvolila polostrukturovaný rozhovor, který byl určen sedmi dětem, které v současné době bydlí v azylovém domě ve Strakonících. Tuto metodu jsem zvolila především proto, že tímto způsobem lze získat potřebné informace. Otázky byly již předem formulované, avšak během rozhovoru je bylo možné doplňovat, aby děti otázky pochopily či mohly své odpovědi vysvětlit a objasnit.

Hendl označuje kvalitativní výzkum jako pružný typ výzkumu. *Výhodou kvalitativního přístupu je získání hloubkového popisu případu. Nezůstáváme na jejich povrchu, provádíme podrobnou komparaci případů, sledujeme jejich vývoj a zkoumáme příslušné procesy* (Hendl, 2005, s. 51). Výzkumník si na začátku výzkumu stanoví téma a výzkumné otázky. Otázky může v průběhu výzkumu doplňovat a měnit. Tento přístup umožňuje reagovat na nové skutečnosti, které se v rámci výzkumu objeví a přináší tak nová, zajímavá data (Hendl, 2005).

Získané výsledky výzkumu mohou azylovému domu ve Strakoncích pomoci zjistit, jak se zde žije dětem, jak pohlíží na pobyt v zařízení, jak vnímají sociální pracovníky, jak se zde cítí, zda se pobytem zde cítí nějakým způsobem vyčleněné, stigmatizované.

4.3 Výzkumný vzorek

Do svého výzkumného vzorku jsem záměrným výběrem zahrnula čtyři dívky a tři chlapce, kteří momentálně žijí v azylovém domě ve Strakoncích a jejich délka pobytu v zařízení je delší než šest měsíců. Věkové rozmezí jsem zvolila od devíti let do sedmnácti let. Mladší děti jsem nevolila, jelikož nebyly schopné odpovídat na kladené otázky.

Tabulka respondentů

Respondenti	Věk	Rodina	Počet sourozenců	Škola/ Třída	Délka pobytu v AD v měsících
Veronika	14	S matkou	2	ZŠ 8.	10
Patrik	17	Oba rodiče	3	SOU 1., zedník	8
Lukáš	14	Oba rodiče	3	ZŠ 7.	8
Anna	15	S matkou	0	ZŠ 9.	7
Pavel	9	Matka + otčím	5	ZŠ 3.	7
Lucie	12	S matkou	1	ZŠ 6.	6
Denisa	16	Matka + otčím	4	SOU 1., kuchařka	11

4.4 Sběr dat

První část rozhovorů spočívala v neformálním začátku, kdy jsem vybraným dětem žijícím v azylovém domě ve Strakonicih vysvětlila důvody rozhovoru a představila jsem jim téma své bakalářské práce.

Dále jsem všechny respondenty i jejich rodiče ujistila o naprosté anonymitě, tedy i o změně jmen. Rovněž byli všichni zúčastnění upozorněni, že pokud by jim jakákoliv otázka rozhovoru byla nepříjemná, choulostivá či příliš osobní, tak na ní nemusí odpovídat.

Nakonec jsem jednotlivé respondenty požádala o možnost nahrávání rozhovorů na diktafon a opět jsem je ujistila o anonymitě. Na konci rozhovorů jsem každého tázaného vyzvala k možnosti, zda se chtějí vyjádřit sami a říci, co v rozhovorech nebylo řečeno, a zda by nechtěli sami něco doplnit.

Na závěr následovalo poděkování a přání, aby se jim splnilo všechno, co si přejí, po čem touží a co od života očekávají.

Plán rozhovoru s výzkumnými otázkami je Přílohou I. bakalářské práce.

Přepis rozhovorů uvádím v tabulkách, které jsou Přílohou II. bakalářské práce.

4.5 Analýza dat

V této kapitole jsou shrnuty výsledky výzkumu, které byly získané prostřednictvím rozhovorů provedených s dětmi uživatelů azylového domu ve Strakonících. Data jsou zpracována prostou obsahovou analýzou.

Odpovědi respondentů jsou rozděleny do kategorií očíslovaných dle tabulek rozhovorů v Příloze II. a podle nich jsou dle jednotlivých kategorií vyhodnocovány. Pro přehled a orientaci jsou odpovědi jednotlivých dětí uváděny v tabulkách. Odpovědi jsou následovně vyhodnoceny slovně.

Celkem jsem položila sedmnáct otázek sedmi dětem.

Kategorie 1: *Znáš důvody, proč ses s rodinou ocitl v azylovém domě?*

Důvod pobytu v azylovém domě všechny děti znají, ví, proč zde žijí.

Kategorie 2: *Jak sis představoval azylový dům ve chvíli, kdy ses dověděl, že se do něho stěhuješ?*

Jejich představa o azylovém domě byla převážně pozitivní. Šest dětí nemělo dobré zkušenosti s bydlením v minulosti, jedna respondentka vidí rozdíl, v minulosti měla více volnosti.

Kategorie 3: *Jak se azylový dům liší od tvých původních představ?*

Šest respondentů hodnotí pobyt v azylovém domě pozitivně. Současný pobyt vnímají jako zlepšení od předchozího bydlení. V azylovém domě ve Strakonících se jim líbí, jsou spokojeni, vnímají ho jako svůj domov. Jedna respondentka je nespokojená.

Kategorie 4: *Co se ti zde líbí, nelíbí a co by si zde změnil?*

Tři respondenti vyjádřili spokojenost s pracovníci, dva jsou spokojeni s novými kamarády. Dva respondenti by změnili okolí, lokalitu azylového domu, dva by rádi měli samostatný pokoj, nelíbí se jim malý prostor. Jedné respondentce se nelíbí dodržování pravidel v azylovém domě.

Kategorie 5: *Vnímáš azylový dům jako svůj domov?*

Pět dětí odpovědělo ano, dvě děti odpověděly, že ne.

Kategorie 6: *Jak reagují kamarádi, známí, když zjistí, že bydlíš v azylovém domě?*

Čtyři respondenti se vyjádřili, že o tom raději nemluví, neříkají o tom, jejich kamarádi nijak nereagují, někteří také žili v azylovém domě. Jeden respondent se vyjádřil, že se kamarádi diví a litují ho, jeden, že reagují divně, jeden se za svůj pobyt stydí.

Kategorie 7: *Jak pohlížíš na pracovníce azylového domu? Jaký k nim máš vztah?*

Šest respondentů vychází se sociálními pracovníci dobře, jsou schopni se na ně obrátit a požádat o pomoc s učením, mají je rádi a jejich vzájemný vztah je kladný. Jedna respondentka je nespokojená. V minulosti měla volný způsob života bez kontroly rodičů. Tady musí dodržovat řád a určitý režim, poslouchat pokyny sociálních pracovníků, raději by si dělala, co se jí líbí.

Kategorie 8: *Jak trávíš den? Máš nějaké koníčky, záliby, co rád děláš?*

Všichni navštěvují školu. Ve volném čase dva pomáhají rodičům nebo sourozencům, jeden někdy chodí na brigádu, jeden čte, poslouchá hudbu, chodí do knihovny, dva jsou venku s kamarády, dva chodí do Crossu a jeden by chtěl také chodit do Crossu.

Kategorie 9: *Jaký byl tvůj život, než ses dostal do azylového domu?*

Svůj život před příchodem do azylového domu hodnotí tři respondenti jako mnohem horší, tři jako stejný, jedna respondentka jako lepší.

Kategorie 10: *Jsi stále v kontaktu s původními přáteli, rodinným příslušníky?*

Kontakt s rodinou nebo předchozími přáteli mají tři děti, čtyři děti nemají nebo jen přes facebook.

Kategorie 11: *Jakou školu navštěvuješ? Jak se ti tam líbí? Máš v ní kamarády? Jak tě přijali?*

Pět dětí navštěvuje základní školu, dvě jsou na učilišti. Pěti se ve škole líbí a mají kamarády, dvěma dětem se nelíbí, špatně se učí, nemají kamarády.

Kategorie 12: *Jaké máš ve škole výsledky? Učí se s tebou rodiče? Vedou tě ke vzdělání?*

Čtyři respondenti hodnotí své výsledky jako dobré, tři jako špatné nebo hrozné. Se šesti respondenty se rodiče neučí nebo neprojevují zájem o jejich školu a nevedou je ke vzdělání, jen s jedním se rodič učí a projevuje zájem a podporuje ho v učení. Jeden respondent chodí na doučování.

Kategorie 13: *Co by si chtěl dělat po škole? Máš představu svého budoucího povolání?*

Představu o svém budoucím povolání mají čtyři respondenti. Chtěli by studovat střední školu nebo se vyučit zedníkem, kadeřnicí. Dva nemají představu, svou budoucnost vidí na úřadu práce jako jejich rodiče, jedna respondentka by chtěla být v domácnosti a mít děti.

Kategorie 14: *Řekl sis o pomoc s učením pracovníkům zařízení? Jak ti pomáhají?*

Pět respondentů si řeklo o pomoc s učením pracovníkům v azylovém domě a oni jim vždy pomohli, vysvětlili, co bylo třeba, zařídili doučování. Dva respondenti si neřekli o pomoc s učením, nemají zájem, učení je nebaví.

Kategorie 15: *Shání tvoji rodiče bydlení? Víš, co pro to dělají a proč si myslíš, že jim to zatím nevychází?*

Šest dětí odpovědělo, že rodiče se snaží shánět bydlení, snaží se získat práci nebo už ji mají. Jedna respondentka neví, co rodiče dělají, nevycházejí spolu.

Kategorie 16: *Kdyby sis mohl vybrat, kde a s kým bys chtěl nejradyji bydlet?*

S matkou a sourozenci v panelovém bytě jeden respondent, v domku se zahradou také jeden respondent. Dva respondenti se svou rodinou, jeden odpověděl „s Vámi, u Vás“ (v AD), jeden by rád bydlel sám v bytě, jeden s klukem v bytě.

Kategorie 17: *Jaké problémy má tvoje rodina kromě ztráty bydlení? A co by tvé rodině pomohlo, aby se zlepšila vaše situace?*

Na tuto otázku se všichni respondenti shodli, že ke zlepšení jejich situace by pomohly peníze.

4.6 Diskuze

Výzkumem bylo zjištěno, že většina sledovaných dětí žijících v azylovém domě ve Strakonících je vyrovnána se současnou situací jejich rodiny. Chápu důvody rodičů, ví, proč se ocitly v tomto zařízení. Věří, že tato situace je dočasná a že se rodičům podaří získat lepší bydlení. Jsou smířeny s tímto dočasným bydlením a jsou zde spokojeny.

Ale lze konstatovat, že několik dotazovaných dětí chce vidět i jinou realitu než jen tu, kterou prožívají se svými rodiči a mají lepší představu o své budoucnosti. V úvodní

kapitole je dle Matouška azylový dům ubytovací zařízení pro osoby bez přístřeší, které by těmto uživatelům, kteří jsou motivováni pro změnu životního stylu, mělo umožnit integraci do společnosti (Matoušek, 2008). Každodenní kontakt s pracovníky azylového domu jim umožňuje realizovat tuto vertikální mobilitu. Ta je dobře vidět v odpovědích dětí o učení: „zařídili mi doučování“, „kontrolují mi úkoly“, „učí se se mnou“, „matce ukazují, jak se má se mnou učit“, „pomáhají mi s úkoly.“ Z odpovědí těchto dotázaných dětí plyne, že by chtěly jednou být na tom lépe než jejich rodiče.

Avšak jen několik dětí má zájem o školu a o učení a snaží se mít ve škole dobré výsledky, aby v budoucnu mohly změnit svoji situaci a nežily, jako jejich rodiče. Převážná většina dětí ale nemá dobrý prospěch, jejich rodiče je nevedou k učení, k přípravě na vyučování, ani jim s učením nepomáhají, nejsou schopni jim zajistit ani doučování. Většina dotázaných dětí vidí svůj budoucí život stejně jako současný život svých rodičů. Myslí si, že v životě nebudou příliš úspěšní, nezískají dobře placené pracovní místo a ani jejich bytová situace nebude jiná, než jaká je jejich rodičů. Toto lze srovnat s charakteristikou vyloučených osob dle Švece, kdy se lidé žijící na okraji společnosti přizpůsobují podmínkám sociálního vyloučení, osvojují si specifické vzorce jednání, které jsou často v rozporu s hodnotami většinové společnosti. Návyky získané adaptací na život v sociálním vyloučení pak těmto lidem znemožňují být úspěšní ve většinové společnosti, ztrácí či ani nezískávají hodnotové žebříčky. To je znovu a znovu uzavírá v pasti sociálního vyloučení. Z této pasti se lidé nedokážou dostat bez cizí pomoci (Švec, 2010).

Z pasti sociálního vyloučení dětem pomáhají pracovníci azylového domu. S dětmi vychází dobře, mohou je kdykoli požádat o pomoc či o radu a necítí se zde nijak znevýhodněny či stigmatizovány. Avšak ve škole nebo mezi kamarády o současném a dočasném bydlení raději nemluví, nevyjadřují se o něm, stydí se za to a nechtějí, aby je ostatní litovali. Mezi tázanými dětmi je jedna respondentka, která je v azylovém domě nespokojená, vadí jí dodržování pravidel a režim, nemá zájem o školu ani o učení.

Pro úspěšný vývoj dítěte je důležité, aby mělo kladný pocit domova a žilo ve stabilním, vyrovnaném rodinném zázemí, protože dle Krause zůstává rodina nenahraditelnou a nepostradatelnou institucí jak pro dospělého člověka, tak pro dítě (Kraus, 2008). Pro děti s dočasným pobytem v azylovém domě je prospěšné, aby jim

toto zařízení poskytlo příznivé podmínky pro život v něm a alespoň částečně jim byl vytvořen domov.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem zjišťovala, jak žijí děti v azylovém domě, do kterého se dostaly spolu se svými rodiči či rodičem. Cílem této bakalářské práce bylo získat informace od dětí, vybraných respondentů azylového domu ve Strakoniciích a zjistit, jak pohlíží na svůj pobyt v zařízení, jak vnímají sociální pracovníky, jak se zde cítí, zda se pobytem v něm necítí nějakým způsobem vyčleněné či stigmatizované.

Pro pochopení problematiky, proč někteří rodiče i s dětmi vyhledají azylový dům a jaké jsou jejich problémy a důvody pro dočasný život v tomto zařízení, jsem nejdříve v teoretické části vysvětlila pojem azylový dům a popsala jsem uživatele azylových domů. Každé zařízení sociálních služeb má své standardy kvality sociálních služeb, kterými je při poskytování těchto služeb povinné řídit se. Popsala jsem v krátkosti standardy kvality sociálních služeb azylového domu ve Strakoniciích, ve kterém pracuji a ve kterém jsem prováděla výzkum své bakalářské práce.

Dále jsem charakterizovala tři vývojová období dítěte, která odpovídají věkové kategorii dětí vybraných do výzkumného vzorce. Definovala jsem rodinu, její funkci a význam, její problémy, které v dnešním uspěchaném světě přicházejí. Popsala jsem co je domov, jeho význam pro uspokojování potřeb dítěte a následně jsem uvedla možné příčiny pobytu rodiny či osamělého rodiče s dětmi v azylovém domě.

Ve výzkumné části jsem nejprve definovala cíl své bakalářské práce, dále jsem objasnila metodiku a techniky výzkumu a představila jsem vybrané účastníky výzkumu. Poté jsem provedla sběr dat formou rozhovorů a provedla jsem analýzu a vyhodnocení získaných dat. Na závěr jsem provedla diskuzi.

Během rozhovorů jsem se snažila být otevřená a vytvořit v dětech důvěru. Ani ony neměly žádný problém během rozhovoru se mnou, s odpovídáním na kladené otázky a vzájemně jsme si i dobře popovídaly. Rozhovory probíhaly v přátelském duchu a i atmosféra byla uvolněná.

Každá práce v sociálních službách je záslužná a významná, ale současně i velmi psychicky náročná. Práce s uživateli azylových domů je náročná v tom, že nejsou v krátkém časovém úseku znatelné viditelné výsledky. Přesto se všichni pracovníci v azylovém domě ve Strakoniciích snaží těmto lidem pomáhat a významná je i práce s jejich dětmi, které zde žijí ne vlastní vinou se svými rodiči. Pro mne je velmi důležitá

jakákoli zpětná vazba jak od uživatelů, tak od jejich dětí. To mne ujišťuje v tom, že profese sociálního pracovníka má smysl a že azylový dům má nezastupitelnou funkci v záchranné sociální síti.

Seznam použitých zdrojů

- BUCHTOVÁ, Božena, Josef ŠMAJS a Zdeněk BOLELOUCKÝ. *Nezaměstnanost*. 2. přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80247-4282-3.
- ŠAFRÁNKOVÁ, Dagmar. *Pedagogika*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2993-0.
- DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 1999. Psyché (Grada). ISBN 80-7169-254-9.
- FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada, 2009. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2781-3.
- GIDDENS, Anthony, SUTTON, Philip W., ed. *Sociologie*. Praha: Argo, 2013. ISBN 978-80-257-0807-1.
- GILLERNOVÁ, Ilona. *Základy psychologie, sociologie: základy společenských věd: pro střední školy*. Vyd. 3., upr. Praha: Fortuna, 2001. Základy společenských věd. ISBN 80-7168-749-9.
- GILLERNOVÁ, Ilona, Vladimír KEBZA a Milan RYMEŠ. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Praha: Grada, 2011. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2798-1.
- HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2.
- HRADECKÁ, Vlastimila a Ilja HRADECKÝ. *Bezdomovectví - extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996. ISBN 80-902292-0-4.
- JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0.

- JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-269-0.
- JANDOUREK, Jan. *Slovník sociologických pojmů: 610 hesel*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-3679-2.
- KELLER, Jan. *Úvod do sociologie*. 4. rozš. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-25-7.
- KLEVETOVÁ, Dana a Irena DLABALOVÁ. *Motivační prvky při práci se seniory*. Praha: Grada, 2008. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-2169-9.
- KLÍMA, Jiří. *Pediatric pro nelékařské zdravotnické obory*. Praha: Grada Publishing, 2016. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-5014-9.
- KRAUS, Blahoslav a Věra POLÁČKOVÁ. *Člověk - prostředí - výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.
- KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.
- KREBS, Vojtěch a Jaroslava DURDISOVÁ. *Sociální politika*. Praha: Codex Bohemia, 2015. ISBN 978-80-7478-921-2.
- LANGMEIER, Josef, MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1983-5.
- LANGMEIER, Josef, KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.
- MALÍKOVÁ, Eva. *Péče o seniory v pobytových sociálních zařízeních*. Praha: Grada, 2011. Sestra (Grada). ISBN 978-80-247-3148-3.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-058-8.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-085-5.
- MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Vyd. 2., přeprac. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-368-0.

MATOUŠEK, Oldřich, KŘIŠŤAN, Alois, ed. *Encyklopedie sociální práce*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0366-7.

MÜHLPACHR, Pavel. *Sociopatologie pro sociální pracovníky*. Brno: MSD, 2008. ISBN 978-80-7392-069-2.

NAKONEČNÝ, Milan. *Sociální psychologie*. Praha: Academia, 1999. ISBN 80-200-0690-7.

Městský ústav sociálních služeb Strakonice – Azylový dům. *Standardy kvality sociálních služeb*. Strakonice: 2016.

STŘELEČEK, Stanislav, ed. *Studie z teorie a metodiky výchovy*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005. ISBN 80-210-3687-7.

ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy: [teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech]*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-3185.

ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3181-0.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

ŠVEC, J. *Příručka pro sociální integraci*. Praha: Odbor pro sociální začleňování v romských lokalitách, Úřad vlády ČR, 2010. ISBN 978-80-7440-014-8.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Vyd. 4., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-414-4.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-2462-153-1.

Velký sociologický slovník. Vyd.1. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-311-3.

Vyhláška č. 505/2006 Sbírky ze dne 15. 11. 2006, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách.

VÝROST, Jozef a Ivan SLAMĚNÍK. *Sociální psychologie*. 2., přeprac. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1428-8.

Internetové zdroje:

Společnou cestou z.s.. [online]. 2017, [cit. 10. 1. 2017]. Dostupné z WWW: <<http://www.spolcest.cz/spolecnou-cestou/>>.

S.A.D. Sdružení azylových domů v ČR. [online]. 2017, [cit. 19. 1. 2017]. Dostupné z WWW: <<http://www.azylovedomy.cz/o-sdruzeni/>>.

Zákon č. 108/2006 Sb., O sociálních službách. [online]. 2006, [cit. 17. 2. 2017]. Dostupné z WWW: <<https://zakonyprolidi.cz/disk/cs/torisoft/2006/06-108.htm>>.

Seznam příloh

Příloha I. Výzkumné otázky – plán rozhovoru

Příloha II. Výzkumné šetření

Příloha I.

Výzkumné otázky – plán rozhovoru

1. Neformální začátek – uvolnění atmosféry

2. První fáze rozhovoru

- vysvětlení důvodu rozhovoru, představení mého tématu bakalářské práce
- vysvětlení průběhu rozhovoru, upozornění dotazovaného, že pokud by mu některé téma nebylo příjemné, nemusí odpovídat, hovořit
- ujištění, že vše bude anonymní, změním jména a vše bude jen pro účely mé BP
- prosba o možnost nahrávat si rozhovor na digitální záznamník, opět ubezpečení o anonymitě

3. Vlastní rozhovor

- Ráda bych tě na začátku rozhovoru poprosila o pár základních informací o sobě, jak by ses představil/a?

Informace o pobytu v AD

- Z jakého důvodu jste se dostali s rodinou do AD?
- Jak dlouho zde již bydlíte?
- Jak sis představoval/a AD v době, kdy ses dozvěděl, že se do něho s rodinou stěhuješ?
- Nyní, když zde bydlíš, co je jiné, co se liší od původních představ? Co se ti zde líbí, oceňuješ to zde a naopak, co se Ti tu nelíbí a změnil/a by si zde něco?
- V čem ti azylový dům pomohl, a třeba i pomáhá?
- Bylo pro tebe těžké zvykat si na pobyt v AD? Na určitý režim, řád.
- Máš zde přátele, nějaké spřízněné osoby?
- Jak trávíš den?
- Máš nějaké koníčky, záliby, co rád/a děláš?
- Myslíš si, že má toto zařízení smysl? Je potřeba?
- Vnímáš AD jako svůj domov?
- Jak reaguje tvoje okolí na to, když zjistí, že bydlíš v azylovém domě?
- Jak pohlížíš na pracovníce azylového domu? Jaký k nim máš vztah?

Původní rodina

- Jaké bylo tvoje dětství do doby, než jsi se s rodinou dostal/a do našeho zařízení? Jak na něj vzpomínáš?
- Jsi stále v kontaktu s původními přáteli, rodinnými příslušníky, kteří nejsou v AD?
- Můžeš mi v krátkosti říct, jaký si měl/a život před příchodem k nám? Co dělali tvoji rodiče?

Vzdělání

- Jakou školu navštěvuješ? Líbí se ti tam? Máš tam přátele, kamarády?
- Jaké výsledky máš ve škole? Pomáhají ti s učením rodiče (zkoušení, motivace...)?
- Vedou tě rodiče ke vzdělání, učí se s tebou, jakého vzdělání bys chtěl/a dosáhnout? Myslíš, že ti bude toto vzdělání v dnešním světě stačit?
- Snažíš se nyní v AD více učit, máš snahu si sám říct o pomoc s doučováním či psaním úkolů zdejšími pracovníkům?

Bydlení

- Shání tvoji rodiče bydlení? Co pro to dělají?
- Proč myslíš, že jim to zatím nevychází?
- Kde a s kým bys chtěl/a bydlet?

Další problémy

- Jaké další problémy mimo bydlení má tvoje rodina a co by tvé rodině pomohlo zlepšit její situaci?
Jak vidíš svoji budoucnost? Co bys rád/a?

Moc ti děkuji za rozhovor a přeji ti hodně štěstí v životě.

Příloha II.

Výzkumné šetření

Informace o pobytu v azylovém domě

Tabulka č. 1

Znáš důvody, proč ses s rodinou ocitl v azylovém domě?

Respondent	Odpověď
Veronika	Ano, otec bil matku. Museli jsme pryč.
Patrik	Ano, rodiče dlužili na nájemném. Majitel nás vyhodil na ulici.
Lukáš	Ano, rodiče dlužili na nájemném. Majitel nás vyhodil na ulici.
Anna	Matku propustili z práce, neměla na nájem. Toto nám sehnala sociální pracovnice od nás z města.
Pavel	Přišli jsme z azylového domu Studená. Tam se nám nelíbilo.
Lucie	Byla jsem v dětském centru, matka v léčebně. Teď jsme tady.
Denisa	Ano, neměli jsme jinou možnost.

Tabulka č. 2

Jak sis představoval azylový dům ve chvíli, kdy ses dozvěděl, že se do něho stěhuješ?

Respondent	Odpověď
Veronika	Oázu klidu, kdy neuslyším hádky, křik a opilého otce.
Patrik	Ani nijak. Prostě místo, kde budeme moci žít.
Lukáš	Místo, kde nám pomohou.
Anna	Jako nový domov. Ale měla jsem strach, jaké to tu bude.
Pavel	Lépe než předchozí azylové bydlení.
Lucie	Místo, kde budu konečně s matkou a nebudu muset poslouchat cizí vychovatelky.
Denisa	Ani nijak. Neměla jsem představu.

Tabulka č. 3

Jak se azylový dům liší od tvých původních představ?

Respondent	Odpověď
Veronika	Moc neliší. Není tu hlavně otec. Ale hluk tu někdy taky je.
Patrik	Vcelku liší. Líbí se mi tu. Chtěl bych tu být pořád.
Lukáš	Neliší. Měl jsem podobnou představu. Cítím se tu dobře.
Anna	Neliší. Jsem zde spokojená.
Pavel	Neliší. Je to tu hezčí a může sem i babička s dědou na návštěvu.
Lucie	Liší. Musím tu víc poslouchat vás a kolegyně. A matka vlastně taky.
Denisa	Vcelku liší. Myslela jsem, že si tu mohu dělat, co chci, a to nejde. Je tu řád a musíme ho dodržovat.

Tabulka č. 4

Co se ti zde líbí, nelíbí a co by si zde změnil?

Respondent	Odpověď
Veronika	Líbí se mi vstřícnost pracovníků, nelíbí okolí domu. Změnila bych místo umístění.
Patrik	Líbí se mi noví kamarádi, pracovnice, ale máme malý prostor pro celou rodinu. Chtělo by to ještě jednu místnost.
Lukáš	Mám zde nové kamarády. Chtěl bych ale samostatný pokoj, ale vím, že to nejde.
Anna	Líbí se mi hovory s pracovníci, volnočasové aktivity. Nelíbí se mi okolí domu.
Pavel	Líbí se mi, že se o mě někdo zajímá, třeba vy. Doma jsem jen na obtíž. Vy si se mnou povídáte a zajímáte se o známky a školu.
Lucie	Je fajn, že jsem s matkou, ale radši bych s ní bydlela v bytě, bez dozoru. Mohla bych chodit ven, jak chci.
Denisa	Nevím, co se mi líbí. Nelíbí se mi dodržování pravidel, že musím být do 20 h doma a kontrola školní docházky.

Tabulka č. 5

Vnímáš azylový dům jako svůj domov?

Respondent	Odpověď
Veronika	Už vcelku ano.
Patrik	Ano, od začátku.
Lukáš	Ano.
Anna	Vím, že je to na chvíli. Ale cítím se tu jako doma.
Pavel	Ano.
Lucie	Ani ne.
Denisa	Spíš ne. Přežívám tu, jak se dá.

Tabulka č. 6

Jak reagují kamarádi, známí, když zjistí, že bydlíš v azylovém domě?

Respondent	Odpověď
Veronika	Diví se tomu, litují mě.
Patrik	Nijak to neříkám, kamarádi to berou. Někteří tu také byli.
Lukáš	Nemluvím o tom. Kdo mě zná dobře, bere to tak. Kamarádi sem za mnou chodí. Nijak se k tomu nevyjadřují.
Anna	Stydím se za to. Nechci, aby to ve škole věděli.
Pavel	Asi nijak. Ve škole to ví a nikdo nic neříká. Kamarádi jsou odsud.
Lucie	Moc o tom nemluvím. Někdo se diví, někdo říká, že sem patřím.
Denisa	Známí reagují blbě. Myslí si o mne, že jsem „sociál“ a chudák. Můj kluk se se mnou kvůli tomu rozešel.

Tabulka č. 7

Jak pohlížíš na pracovnice azylového domu? Jaký k nim máš vztah?

Respondent	Odpověď
Veronika	Dobře. Pomáhají mě i matce. Mám k nim důvěru.
Patrik	Jako na někoho, komu se mohu svěřit. Důvěřuji jim. S jednou paní si tu hodně povídám, zná mě dobře. Naslouchá mi.
Lukáš	Jako paní, které se o nás starají, pomáhají naší rodině. Líbí se mi, když mě pochválí. Pokud něco potřebují, rád jim pomohu. Pokud o něco požádám, vím, že se mi snaží vyhovět a poradit.
Anna	Jako na kamarádky. S mamkou je máme rády. Hodně s námi mluví a pomáhají nám. Mám k nim kladný vztah.
Pavel	Jako na autoritu. Se vším mi pomáhají. Mám tu jednu a tu mám hodně rád. Přál bych si, aby byla mojí matkou.
Lucie	Jako na vychovatelky. Hlídkají mě. Respektuji je, ale někdy mě štvou.
Denisa	Nemám k nim žádný vztah. Pokud se mě na něco zeptají, odpovím jim, ale raději se jim vyhýbám.

Tabulka č. 8

Jak trávíš den? Máš nějaké koníčky, záliby, co rád děláš?

Respondent	Odpověď
Veronika	Přes týden chodím do školy, odpoledne se učím. Na kroužek nechodím, nemáme na to peníze. Pomáhám mamce s mladšími sourozenci.
Patrik	Hodím do školy a na praxi. Ve volném čase občas pomáhám tátovi na stavbách. Mám za to peníze na cigarety. Občas chodím do Crossu (středisko volného času).
Lukáš	Hodím do školy. Jinak se snažím chodit na brigády. V létě sbírám lesní plody, pomáhám na stavbách, ale vím, že nesmím. Rád chodím do Crossu, hraji na bicí a kytaru. To mám rád.
Anna	Hodím do školy. Jsem venku s kamarádkami. Nejraději čtu. Chodím do knihovny. Píšu si deník. Poslouchám hudbu.
Pavel	Jsem ve škole. Potom chodím do SVP. Jinak běhám venku s dětmi. Chci chodit do Crossu, ale ještě mi nebylo dvanáct.
Lucie	Musím chodit do školy, ale nejradši jsem doma nebo venku chodím s kamarády. Už jsem byla i v Crossu. Chtěla bych notebook, ale matka na něj nemá peníze.
Denisa	Jezdím do školy na pomocnou kuchařku, další týden mám praxi. Moc mě to nebaví. Chtěla bych ležet doma a chodit ven a na zábavy.

Život před nástupem do azylového domu

Tabulka č. 9

Jaký byl tvůj život, než ses dostal do azylového domu?

Respondent	Odpověď
Veronika	Byl plný strachu. Bála jsem se otce, toho, kdy přijde domu a co se bude dít.
Patrik	Byl vcelku normální. Jen rodiče se nás moc nevěšili, dělali jsme si, co jsme chtěli. Tady se víc starají.
Lukáš	Asi jako v každé romské rodině. Hádky, alkohol, staral se o mě nejvíc starší bratr. Já se pak staral o mladší sourozence. Tady se o mě konečně někdo stará i o bráchu.
Anna	Byl normální. Matka měla práci, pěkný byt. Pak jsme přišli o všechno a jsme tady. Ale věřím matce, že zase bude všechno jako dřív.
Pavel	Stejný. Nepamatuji si, že bychom byli jinde než v azylovém domě. Předtím jsme byli u babičky, ale na to si nevzpomínám.
Lucie	Byl hrozný. Matka fetovala, nestarala se o mě, pak jsem byla sama v dětském centru. Teď jsem tady s matkou a i se o mě stará. Jsem ráda, že nejsem sama.
Denisa	Byl dobrý. Nikdo mě nehlídal. Tady mě hlídají pracovníce. Musím být včas doma, mít úkoly, jít do školy. Radši bych bydlela jinde. Mohla bych se poflakovat.

Tabulka č. 10

Jsi stále v kontaktu s původními přáteli, rodinným příslušníky?

Respondent	Odpověď
Veronika	Ne, nejsem. Bydleli jsme daleko odtud.
Patrik	Ve fyzickém ne, ale na facebooku ano.
Lukáš	Pouze přes facebook. Celá má rodina je tady.
Anna	S kamarádkami si píšu zprávy, občas za nimi zajedu. Má rodina je pouze matka.
Pavel	Kamarády mám tady a rodinu také.
Lucie	Navštěvujeme babičku a dědu. S kamarádkami si píšu.
Denisa	Ano, vídám všechny.

Vzdělání

Tabulka č. 11

Jakou školu navštěvuješ? Jak se ti tam líbí? Máš v ní kamarády? Jak tě přijali?

Respondent	Odpověď
Veronika	Jsem na základní škole Poděbradova. Je pěkná. Mám zde nové kamarády, přijali mě dobře.
Patrik	Do učení jsem nastoupil až tady. Chodím na zedníka. Je to lepší než základní škola. Mám v ní nové kamarády. Jsou to dobří kluci. Jsme nový kolektiv, takže dobré.
Lukáš	Jsem na základní škole Poděbradova. Je větší než původní škola. Nemám zde moc kamarádů. Jsou mladší než já.
Anna	Jsem na ZŠ Poděbradova. Je to pěkná škola. Mám zde kamarádky a mám super třídní učitelku. Hodně s námi mluví.
Pavel	Jsem na ZŠ Poděbradova, ale měl bych přestoupit. Nevládám učivo, mám samé pětky. Kamarády ve třídě nemám. Děti se mi posmívají, že jsem „cikán“.
Lucie	Jsem na ZŠ Čelakovského. Mám ve třídě dobrou kamarádku. Jinak mě ostatní přijali dobře. Máme hodně vyučující.
Denisa	Mám nové kamarády v učení, chodím na obor kuchař/číšník. Jsme dobrý kolektiv. I ostatní lidi na škole jsou fajn. Jen učit se mi nechce.

Tabulka č. 12

Jaké máš ve škole výsledky? Učí se s tebou rodiče? Vedou tě ke vzdělání?

Respondent	Odpověď
Veronika	Mám dobré výsledky. Občas nějaká trojka (i na vysvědčení). Mamka se se mnou moc neučí, ale říká, že se musím učit dobře, abych se měla lépe než ona. Chci jít na ekonomku.
Patrik	Učení mi nikdy moc nešlo. Radši pracuji, než se učím. Jsem Rom, máme to těžké. Dobré zaměstnání stejně nikdy neseženu.
Lukáš	Výsledky mám hrozné. Jsem v 7. třídě a za pár dní mi bude patnáct. Už dvakrát jsem propadl. Doufám, že sedmou třídu nějak dokončím a půjdu pracovat. Rodiče se o školu nestarají, stejně tomu nerozumí. Otec neumí ani pořádně psát.
Anna	Učím se vcelku dobře. V minulé škole jsem měla lepší výsledky. Zdá se mi tato škola náročnější. Matka mne hodně nabádá ke vzdělání. Čemu rozumí, s tím mi pomůže. Chodím na doučování do Preventu. Chci jít na střední zdravotnickou školu.
Pavel	Učení a moje výsledky je hrůza. Chtějí mě přeradit na „zvláštní“ školu. Nevládám nic. Rodiče se o mě a školu nezajímají. Jsem rád, že se mi snažíte vysvětlit učivo, ale vidíte sami, že nemám ani základy. Chtěl bych se učit dobře, ale nemám na to.
Lucie	Výsledky mám průměrné. Teď se učím lépe. Chodím na doučování. Matka není příliš chytrá, nemám být po kom dobrá. Matka učení nerozumí.
Denisa	Výsledky nemám dobré a ani nevěřím tomu, že školu dokončím. Nebaví mě nic. Rodiče se o mé vzdělání nezajímají.

Tabulka č. 13

Co by si chtěl dělat po škole? Máš představu svého budoucího povolání?

Respondent	Odpověď
Veronika	Chci jít na střední školu ekonomickou. Pokud mi to půjde i na vysokou, ale na to matka nemá. Chci být účetní. Jednou si založím vlastní firmu.
Patrik	Doufám, že se doučím zedníkem. Asi budu dělat to. Chci se mít v budoucnu dobře. Chci mít rodinu.
Lukáš	Asi ukončím základní školu a půjdu na úřad práce a budu dělat „na černo“. Dělá to i táta.
Anna	Po základní škole chci jít určitě na zdravotní školu. Budu zdravotní sestřička. Ráda se starám o lidi, chci jim pomáhat.
Pavel	Nemám představu o škole, ale pak půjdu na úřad práce. Budu doma jako táta, budu hodně kouřit a koukat na televizi.
Lucie	Nevím, co budu dělat po základní škole, asi se něčím vyučím. Nejraději bych dělala kadeřnici.
Denisa	Nevím, jestli školu dodělám. Najdu si hodného přítele a budu mít brzo rodinu. Chci mít hodně dětí. Budu doma a starat se o děti a manžela, který bude chodit do práce a nosit domů peníze.

Tabulka č. 14

Řekl sis o pomoc s učením pracovníkům zařízení? Jak ti pomáhají?

Respondent	Odpověď
Veronika	Ano, řekla. Pokud uměli, vždy mi pomohli. S matematikou mi pomáhal manžel jedné pracovnice. Byl ochotný.
Patrik	Ne, neřekl. Nějak se protloukám, nechci zabíjet volný čas učením.
Lukáš	Ano, řekl. Co jsem potřeboval, mi vysvětlili.
Anna	O pomoc jsem si řekla. Řešili jsme učivo a zařídili mi doučování.
Pavel	Pomáhají mi neustále, i bratrovi. Kontrolují mi úkoly, učí se se mnou a matce ukazují, jak se má se mnou učit.
Lucie	Ano, řekla. Pomáhají mi s úkoly a zařídili mi doučování.
Denisa	Ne, neřekla. Nepotřebuji to nebo se mi spíš nechce.

Bydlení

Tabulka č. 15

Shání tvoji rodiče bydlení? Víš, co pro to dělají a proč si myslíš, že jim to zatím nevychází?

Respondent	Odpověď
Veronika	Matka volá neustále na inzeráty, ale chtějí moc velké kauce.
Patrik	Rodiče se snaží, ale nikde nechtějí Romy. Máme rozjednané bydlení v Sušici. Otec už našetřil na kauci. Nechce se mi stěhovat.
Lukáš	Rodiče se snaží, ale nikde nechtějí Romy. Máme rozjednané bydlení v Sušici. Otec už našetřil na kauci. Nechce se mi stěhovat, mám tu kamarády.
Anna	Matka si konečně sehnala stálou práci, zatím to byly jen samé brigády. Teď máme rozjednaný podnájem. Vypadá to, že se za měsíc budeme stěhovat.
Pavel	Rodiče mají žádost o městský byt. Čekají na radu města, aby jim to schválila. Otec neustále chodí na úřad a zjišťuje, kdy to bude.
Lucie	Matka se snaží sehnat práci. Ale nevychází nic, ani žádné slušné bydlení. Asi si najde nějakého chlapa a půjdeme bydlet k němu.
Denisa	Nevím, co rodiče dělají. Moc spolu nevycházíme. Neptám se, co dělají a oni se neptají mě.

Tabulka č. 16

Kdyby sis mohl vybrat kde a s kým bys chtěl nejraději bydlet?

Respondent	Odpověď
Veronika	S matkou a sourozenci. V pěkném panelákovém bytě.
Patrik	Se svou rodinou. Nejraději v Praze.
Lukáš	Se svou rodinou. Zase zpátky v Pardubicích.
Anna	S matkou v nějakém pěkném rodinném domku se zahradou.
Pavel	S Vámi, u Vás.
Lucie	Sama v nějakém bytě.
Denisa	S jedním klukem, který se mi líbí, v nějakém bytě.

Tabulka č. 17

Jaké problémy má tvoje rodina kromě ztráty bydlení? A co by tvé rodině pomohlo, aby se zlepšila vaše situace?

Respondent	Odpověď
Veronika	Nemáme peníze. Potřebovali bychom peníze.
Patrik	Peníze.
Lukáš	Peníze.
Anna	Peníze.
Pavel	Peníze.
Lucie	Peníze.
Denisa	Peníze.

ABSTRAKT

KRÝSLOVÁ, L. *Pobyt v azylovém domě ve Strakonících očima dětí*. České Budějovice 2017. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra etiky, psychologie a charitativní práce. Vedoucí práce Z. Bílková.

Klíčová slova: azylový dům, bezdomovectví, sociální služby, vývojové období, vývoj dítěte, rodina, význam rodiny, potřeby dětí, uspokojování potřeb dětí, rozhovor.

Práce se zabývá popisem azylových domů, poskytováním služeb uživatelům, bezdomovectvím a jeho vlivem na život jedince i jeho rodinu s dětmi. Cílem práce je zjistit, jak děti vnímají pobyt v azylovém domě, zda se tímto pobytem cítí stigmatizované, zda toto zařízení vnímají jako svůj domov a jak pohlíží na sociální pracovnice v tomto zařízení.

První část bakalářské práce popisuje azylové domy a poskytování sociálních služeb pro uživatele, stručně charakterizuje vývojová období jedince od předškolního věku do adolescence a na závěr se zabývá základní charakteristikou rodiny, její rolí ve společnosti, jejími funkcemi a problémy, možnými příčinami sociálního vyloučení a následným pobytem rodiny v azylovém domě.

Druhá část bakalářské práce je založena na kvalitativním výzkumu realizovaným pomocí polostrukturovaných rozhovorů uskutečněných s dětmi žijícími v azylovém domě ve Strakonících. Pomocí tohoto výzkumu jsou analyzovány a vyhodnoceny odpovědi těchto dětí.

Závěrečná kapitola shrnuje zjištěné výsledky z rozhovorů a výsledek výzkumu ukazuje názory těchto dětí.

ABSTRAKT

Stay at the Asylum House in Strakonice through the children's eyes

Key words: the shelter, homelessness, social services, the development period, the development of a child, the family, the importance of a family, children's needs, meeting the needs of children, interview.

Thesis describes shelters, providing services to users, homelessness and its impact on the lives of individuals and their families with kids. The aim is to find out how children perceive their stay in a shelter, whether it is stigmatizing for them, whether this institution is perceived as their home and how they view the social workers at this facility.

The first part describes the shelters and the provision of social services for users, briefly describes the developmental stages of an individual from early childhood to adolescence and finally it deals with the basic characteristics of the family and its role in a society, its functions and problems, possible causes of social exclusion and the subsequent stay of families in the shelter.

The other part is based on qualitative research realized through semi-structured interviews carried out with children living in the shelter in Strakonice. Responses of these children are analyzed and evaluated due to this research.

The final chapter summarizes the results of interviews and the research result shows the opinions of these children.